

Latvijas Kultūras akadēmija
Kultūras teorijas un vēstures katedra

JĀŅA AKURATERA PERSONĪBAS UN DAIĻRADES PERCEPCIJA LATVIEŠU
LITERATŪRAS VĒSTURĒ UN KRITIKĀ

Bakalaura darbs

Autore:

Akadēmiskās bakalaura augstākās izglītības programmas “Mākslas”
Kultūras teorijas un vadzinības apakšprogrammas
4. kursa studente Edīte Matuseviča
(ID Nr. 20100110)

Darba vadītājs:

Prof., Dr. philol. Raimonds Briedis

Rīga

2014

SATURS

IEVADS.....	3
1. JĀŅA AKURATERA DZĪVES UN DAIĻRADES KOPAINA.....	6
2. JĀŅA AKURATERA PERCEPCIJA RAKSTNIEKA DZĪVES LAIKĀ	20
2.1. Akuratera dzīves un daiļrades percepcija līdz 1. Pasaules karam	20
2.2. Paradigmas maiņa Jāņa Akuratera percepcijā pēc 1. Pasaules kara.....	27
3. JĀŅA AKURATERA PERCEPCIJA PADOMJU LITERATŪRAS VĒSTURĒ.....	33
4. JAUNI VIRZIENI JĀŅA AKURATERA PĒTNIECĪBĀ 20. GADSIMTA BEIGĀS UN 21. GADSIMTA SĀKUMĀ	43
NOBEIGUMS	49
TĒZES.....	52
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	53
SUMMARY	56

IEVADS

Jānis Akuraters (1876 – 1937) ir nozīmīgs latviešu literatūras darbinieks, kurš vairāk nekā četrdesmit gadus darbojies rakstniecībā, atstājot bagātīgu literāro mantojumu, kurā ietilpst ap 10 dzejas krājumu, ap 20 lugu, ap 10 stāstu krājumu, 2 romāni, kā arī tulkojumi no franču, norvēģu, vācu, angļu un pat spāņu valodas. Viņš bijis arī aktīvs sabiedriskais darbinieks, kurš piedalījies Latvijai nozīmīgos un izšķirošos vēsturiskos notikumos – 1905. gada revolūcijā, 1. Pasaules karā un Latvijas valsts dibināšanā.

Kāda tieši ir viņa vieta latviešu literatūras vēsturei velītajos rakstos, tas ir, kādu vietu viņš ieņem oficiālajā latviešu rakstniecības procesa attīstības apraksta variantā? Kā viņš ticis vērtēts savas dzīves laikā, kā tikko literāro darbību sācis rakstnieks, vēlāk kā cienīts un pieredzējis sabiedriskais darbinieks un literāts, kurš latviešu literatūrā darbojies vairāk nekā 40 gadus? Kāda vieta viņam ierādīta padomju gados rakstītajās vēsturēs? Kādēļ par spīti daudzu viņa darbu iekļaušanai novecojušo grāmatu sarakstos, viņš tomēr netiek izdzēsts no literatūras vēstures? Kā un kādēļ par viņu runājam un domājam šodien?

Izvēlētā pētnieciskā darba tēma nozīmīga gan, lai noskaidrotu, kā Akuraters ticis uztverts latviešu literatūras vēsturē mainīgajos ideoloģiskajos apstākļos, gan arī, lai izdarītu secinājumus par latviešu literatūras vēstures rakstīšanas procesu, sākot ar 20. gs. sākumu, kad latviešu literatūrā sākās strauja attīstība, līdz mūsdienām, kad skatījums uz vēsturiskajām parādībām dažādu apstākļu un jaunu ideju ietekmē mainījies.

Šis zinātniskais darbs iekļaujas latviešu literatūras vēsturu vēstures pētniecībā. Tai iepriekš pievērsies Bronislavs Tabūns pētījumā „Latviešu literatūrvēstures” (1993) par latviešu literatūras vēstures attīstību, nozīmīgākajām literatūras vēsturēm un raksturīgākajiem to veidošanas paņēmieniem dažādos laikos. Tomēr atsevišķu rakstnieku pētniecības vēsture vēl ir maz apgūts lauks. Raiņa izpētes vēsturei savā maģistra darbā „Tendences Raiņa personības un daiļrades izpētē”, kas 2013. gadā aizstāvēts Latvijas Kultūras akadēmijā.

Akurateram atsevišķi velītu pētījumu un rakstu nav daudz. Viņa daiļrades posmā līdz Latvija tapšanai, plašāku rakstu ar nosaukumu „Sāpju nemiers” (1913) publicē Pāvils Rozītis, 20. gados būtiskākais ir P. Ērmaņa sacerētais ievads Akuratera kopotajiem rakstiem (1923 – 1925), 30. gados Akuratera daiļrades pētniecībai pievēršas Zenta Mauriņa, kura ir autore rakstam par Akurateru, kas iekļauts 1935. gadā iznākušajā „Latviešu literatūras vēsturē” (sast. L. Bērziņš un K. Egle) un vēlāk publicēts arī atsevišķi, arī Teodors Zeiferts velta Akurateram apjomīgu nodaļu savā „Latviešu rakstniecības vēsturē” (1934). Padomju gados izdotajā „Latviešu literatūras vēsturē” (1956 – 1961) atrodams M. Dombrovskas raksts par Akurateru

nodaļā ar nosaukumu „Buržuāziski demokrātisko revolūciju perioda rakstnieki”, nozīmīgs ir Ilgoņa Bērsona devums rakstnieka daiļrades izpratnē, kas piedāvāja padomju literatūras zinātnē pieņemtajam pretēju viedokli. Atjaunotajā Latvijā nozīmīgus pētījumus par Akurateru publicējuši Edgars Lāms, kura grāmata „Mūžīgais romantisms” ir pagaidām plašākais pētījums par rakstnieka dzīvi un daiļradi. Būtisks ir arī Mairas Valteres darbs Akuratera izpētē, strādājot Akuratera muzejā un veicinot jaunu pētniecisku darbu tapšanu par rakstnieku. Kā piemērs tam viņas un muzeja vadītājas Rutas Cimdiņas sastādītais rakstu krājums „Jānis Akuraters un skrejošais laiks”. Zināms arī, ka Maira Valtere uzsākusi darbu pie Akuratera kopoto rakstu izveides. Nozīmīgs arī Maijas Burimas pētījums „Modernisma koncepti 20. gadsimta sākuma latviešu literatūrā”, kuram par būtisku materiālu kalpojusi tieši Akuratera daiļrade.

Pētījumā tiks skaidrots, kā veidojušās Akuratera personības un daiļrades interpretācijas dažādos vēstures posmos. Percepcija šī pētījuma ietvaros jāizprot, kā spēja uztvert kādu fenomenu, šajā gadījumā tā būs Jāņa Akuratera daiļrade ciešā saistībā ar viņa personību, atpazīt tajā raksturīgo un interpretēt to, lai rezultātā veidotu izpratni par šo fenomenu, tas ir, piešķirtu tam jēgu.

Ja iespējams runāt par Raini kā simbolu, kas, mainoties varas apstākļiem Latvijā, ticis dažādi interpretēts, tomēr arvien saglabājis savu vietu starp nozīmīgākajiem latviešu literatūras darbiniekiem, vai iespējams arī Akurateru pētīt kā simbolisku parādību tās mainīgumā un atšķirīgos sociāli politiskajos kontekstos?

Šajā pētījumā orientēšos uz kontekstu, kurā ticis uztverts, izvērtēts un aprakstīts Jāņa Akuratera literārais devums. Te uzreiz iespējams iezīmēt 3 būtiskākos periodus, kas arī kalpos par pamatu darba struktūrai. Pirmais posms būtu rakstnieka aktīvas literārās darbības periods, kas aizsākas 1895. gadā ar pirmajiem publicētajiem dzejoļiem un noslēdzas 1937. gadā ar viņa nāvi. Šajā laikā izpratne par Akuratera daiļradi veidojas paralēli šīs daiļrades attīstībai. Otrs periods ir 1940. līdz 1991. gads, laiks, kurā Akuraters tiek dažādi uztverts paralēli eksistējošajās Padomju Latvijas un trimdas latviešu kultūras telpās. Padomju literatūras vēsturē Akuraters ir viens no pretrunīgi vērtētajiem rakstniekiem. Trešais periods ir 1991. gads līdz šodienai, kad Akuraters tiek aktualizēts 20. gadsimta sākuma literatūras un modernisma ģenēzes kontekstā.

Mana darba galvenais pētnieciskais jautājums: Kā Jāņa Akuratera personība un literārā darbība tikusi un tiek uztverta latviešu literatūras vēsturē un kritikā?

Mana pētnieciskā darba mērķis:

- izpētīt, kā veidojas, attīstās un mainās Jāņa Akuratera daiļrades un personības uztvere, ņemot vērā vēsturisko kontekstu, kurā tā iekļaujas, un noskaidrot pastāvošās atšķirības, kas radušās, mainoties ideoloģiskajiem apstākļiem;

Lai šo mērķi sasniegtu, esmu izvirzījusi šādus darba uzdevumus:

- apzināt latviešu literatūras kritikā atrodamos rakstus par Akuratera daiļradi, esejas un monogrāfijas, kas veltītas viņam, kā arī latviešu literatūras vēstures grāmatās;
- izmantojot satura analīzes metodi, analizēt, kādi vārdi, idejas un koncepti tiek izmantoti, lai raksturotu Jāņa Akuratera personību un daiļradi;
- aplūkot iegūtos rezultātus vēsturiskajā kontekstā, kurā iekļaujas pētāmie teksti.

Izvēlēties aplūkot gan literatūras vēstures, gan kritikas materiālu pamudināja tas, ka literatūras vēstures pētniecība orientējas uz literatūras kā procesa izzināšanu, izsekojot dažādajām tās satura un formu likumsakarībām vēsturiski, kamēr literatūras kritika tiecas izvērtēt ne tikai sava laika, bet arī vēsturiskās literārās parādības no sava laika skatupunkta. Pētot gan literatūras vēstures, gan kritikas materiālu, iespējams veidot pilnīgāku un visaptverošāku Jāņa Akuratera uztveres ainu.

1. JĀŅA AKURATERA DZĪVES UN DAIĻRADES KOPAINA

Jāsāk ar secīgu ieskatu rakstnieka dzīves un daiļrades kopējā ainā, lai radītu plašāku priekšstatu par viņa bagātīgo un daudzveidīgo literāro devumu un arī sabiedrisko darbību. Būtisks biogrāfisko faktu avots Akuratera pētniekiem ir rakstnieka autobiogrāfiskais raksts „Dienu atspīdumi”, kas 1923. gadā nodrukāts žurnālā „Ritums”, vēlāk arī K.Egles sastādītajā latviešu rakstnieku autobiogrāfiju krājuma „Atziņas” 2. daļā. (1924) un ievietots kopoto rakstu 10. sējuma ievadā (1925). Jāatzīmē, ka ar tādu pašu nosaukumu publicētas arī rakstnieka atmiņas par 1905. gada revolūcijas notikumiem. Tāpat nozīmīgs ir arī P.Ērmaņa sarakstītais ievads Akuratera kopotajiem rakstiem, kas piedāvā gan nozīmīgu ieskatu rakstnieka biogrāfijā, kā arī plašu rakstnieka daiļrades apskatu. Vēlāk tapušie Akuratera biogrāfijas apskati pārsvarā tiek balstīti uz nosauktajos rakstos atrodamā materiāla. Plašu un oriģinālu Akuratera biogrāfijas izklāstu jau 21. gadsimtā piedāvā Edgars Lāms savā Akurateram veltītajā grāmatā „Mūžīgais romantisms: Jāņa Akuratera dzīves un daiļrades lappuses” (2003). E. Lāms bagātīgi izmantojis Rakstniecības un mūzikas muzeja krājumā esošās Akuratera kolekcijas materiālus, kā arī jau minētos rakstus.

Jānis Akuraters dzimis 1876. gada 13. janvārī (pēc vecā kalendāra 1875. gada 31. decembrī) Jēkabpils rajona Dignājas pagasta Jaunzemju mājās, mežsarga ģimenē. Viņa tēvs bija Juris Akuraters, māte Dārte, meitas uzvārdā Spulģe. Jānis bija vidējais bērns, viņam bija vecāks brālis Pēteris (1873 – 1943) un jaunāka māsa Helēna (1891 – 1976). Kad Jānim bija seši septiņi gadi, viņa tēvs tika pārcelts uz citām mājām – Dignājas Beitāniem. Abas dzīves vietas atradās Daugavas un lielu mežu tuvumā. Izglītību rakstnieks guvis turpat tuvējā apkārtnē, Biržu pagasta skolā, pēc tam 2 gadus pabeidzis Jēkabmiesta pilsētas skolu, kurā jau bijušas jūtamas pārkrievošanas tendences. Skolas gados Akuraters iepazīst krievu klasisko literatūru, kā arī Eiropas rakstniecību. Viņš pats savā autobiogrāfiskajā apcerē „Dienu atspīdumi” norāda: „*Galvenais literatiskais materiāls bija krievu klasiķi. Puškins, Turgeņevs, Gogoļs un citi; no Eiropas lielajiem rakstniekiem Šekspirs, Bairons, Ģete, Šellijs*”¹. Pēc skolas beigšanas viņš privāti apgūst vācu un franču valodas, kas vēlāk ļauj daudz pilnīgāk iepazīt Eiropas kultūru un arī atrast draugus 20. gs. sākuma Eiropas kultūras metropolē Parīzē. 1894. gadā viņš kopā ar kādu draugu dodas uz Krieviju mācīties mežkopību. Tomēr augstskolā viņš neiestājas un atgriežas tēva mājās. Pēc atgriešanās mājās Jānim sākās „*kalpa zēna gadi*”, jo ģimenei nepietika līdzekļu Jāņa tālākai izglītošanai. Šis laiks arī vēlāk, jau

---

¹ „Akuraters, Jānis. *Kopoti raksti 12 sēj.* – 10. sēj. VI lpp.

trimdā Norvēģijā esot, kalpojis par iedvesmu J. Akuratera vispopulārākajam stāstam „Kalpa zēna vasara”. Ciešā saskare ar skaisto dabu Akuratera daiļradē vēlāk izpaužas spilgtos dabas tēlos.

Lauku darbos un palīdzot tēvam mežsarga gaitās viņš pavadīja 3 gadus, bet šajā laikā arī daudz lasīja un sāka ievingrināt roku rakstīšanā. 1894. gadā rudeni viņš 3 dzejoļus nosūtīja uz „Austruma” redakciju Maskavā, un pirmajā 1895. gada „Austruma” izdevumā tika publicēts viņa dzejolis „Ziemā”, ko jaunais dzejnieks bija parakstījis ar pseidonīmu Polluks.

1899. gadā bez autora paraksta „Dienas Lapas” sestdienas pielikumā nodrukāts pirmais Jāņa Akuratera stāsts „Ceļā uz patiesību”. To viņš bija sūtījis uz konkursu, ko bija izsludinājis „Mājas Viesa Mēnešraksts”. Stāsts godalgu neieguva, tomēr izpelnījās atzinību.

1898. gadā Akuraters nokārtoja skolotāja eksāmenus un, gluži kā brālis Pēteris, sāka skolotāja darbu. Pirmā skola, kurā viņš strādāja, bija Elkšņu pagasta skola pie Lietuvas robežas, „kur bieži nācās dzirdēt kā daiņo leišu vezumnieki uz pilsētu braukdami un noskatīties leišu sādžu mierā”².

Par Akuratera nākamajām darba vietām kļūst Iršu kolonijas vācu skola un lauku skola Jumurdā netālu no Ērgļiem, kur viņš sāk strādāt 1899. gadā. Šeit viņš iepazīstas ar Rūdolfu Blaumani, kurš savā ziņā kļūst par jaunā rakstnieka aizbildni un palīgu īpaši grūtos brīžos, un arī „par Akuratera literāro centienu atbalstītāju un padomdevēju”³. Pēteris Ērmanis raksta: „Akuratera pirmos darbus drukāja, sijāja, vietām laboja Rūdolfs Blaumanis, kurš dzejniekam vienmēr stāvējis tuvu”⁴. Akuraters patiesi Blaumani ļoti cienīja un pēc viņa nāves centās uzturēt dzīvu ievērojamā rakstnieka piemiņu.

Tajā pašā laikā Akuraters sāka sarakstīties ar Kārli Skalbi, tātad abi rakstnieki iepazinās neklātienē, bet turpmākie dzīves notikumi viņus padarīja par tuviem draugiem un biedriem ne tikai mākslā, bet arī trimdā Norvēģijā un Strēlnieku gaitās. Akuraters savās atmiņās raksta, ka Skalbe viņam sūtījis aizliegtos Tolstoja rakstus un ziņojis par revolūcijas kustību Krievijā⁵, tāpēc var teikt, ka Akuraters pievērsās revolucionārajai kustībai, Skalbes iespaidots un mudināts.

1901. gadā Akuraters sāk strādāt Rīgā, Ilģuciemā. Viņš pats raksta, ka „skolotāju dzīve bija bezgala bēdīga – tikai pārkrievošanas tendences un uz priekšu tikšana. Man starp

---

² Akuraters, Jānis. *Kopotī raksti 12 sēj.* – 10. sēj. VII lpp.

³ Lāms, Edgars. *Mūžīgais romantisms. Jāņa Akuratera dzīves un daiļrades lappuses.* Rīga: Zinātne, 2003. 24. lpp.

⁴ Akuraters, Jānis. *Kopotī raksti 12 sēj.* – 1. sēj. III lpp.

⁵ Akuraters, Jānis. *Kopotī raksti 12 sēj.* – 1. sēj. III lpp.

viņiem draugu nebija izņemot Vili Dermani un nelaimīgo Jūliju Dievkociņu, kuru soda ekspedīcija nogalināja 1906. g.”⁶ Ja starp skolotājiem viņam nebija draugu, tad starp rakstniekiem un revolucionāriem viņam tādu netrūka. Rīgā Akuraters vaigā satika K. Skalbi un R. Blaumani, iepazīnās ar J. Poruku, Aspaziju un A. Deglavu. Šajā laikā arī viņš aktīvi iesaistījās revolucionārajā kustībā. „*Es mīlēju visu, kas protestē, visu, kas jauns, un reiz pat sarīkoju priekšlasījumu Rīgas Latv. Biedrības zālē, kur runāju par Niecšes ideāliem cilvēces audzināšanā. Priekšlasījums bij krietni uztraucis dažus vecmodīgus audzinātājus un no tā laika es tiku ieskaitīts vispārīgi „revolucionāros”*,”⁷ atceras rakstnieks.

Akuraters Rīgā pavadīja 2 gadus un šajā laikā viņa darbus sāk publicēt „Mājas Viesa Mēnešraksts” un „Dienas Lapa”. Kā norāda pats rakstnieks: „*Tā kā man no sociāldemokrātiem bija uzlikts par pienākumu izlasīt zināmas partijas ideju grāmatas, tad, protams, literatūrai daudz laika neatlika. Bija dzejas un nelieli stāstiņi*”⁸. Papildus dzejai un stāstiņiem 1902. gadā iznāk pirmais Akuratera atsevišķi drukātais sacerējums – luga „Taisnības meklētāji”, kuru izdod rakstnieka draugs Jūlijs Dievkociņš, ap kuru veidojās savs literārs pulciņš. Rīgas literārajā dzīvē liela nozīme bija arī Rūdolfam Blaumanim, kuru daudzi, un kā jau minēts, arī Akuraters, uzskatīja par savu aizbildni un skolotāju literatūrā.

Akuraters nespēja samierināties ar rusifikāciju latviešu skolās, tādēļ 1903. gadā pameta skolotāja darbu, lai dotos uz Maskavu studēt medicīnu, tomēr šo ieceri tā arī neizdevās īstenot, jo „*augstskola bija pārpildīta un tikai ar pūlēm izdevās nokļūt juridiskajā nodaļā kā brīvklaušītājam*”⁹. Vislabprātāk savu laiku rakstnieks pavadīja Rumjanceva bibliotēkā. Viņš pats atceras: „*Šajos pusotra gados es iepazinos ar Šopenhauera, Hartmaņa, Kanta, Spinozas rakstiem, Momsena Romas vēsturi, tāpat ar Stirnera un citu individuālistu teorijām. No dzejniekiem mani vienmēr saistīja kūsošais un mirdzošais Šellijs, mazāk Ģete, bet vairāk Bairens, Heine un romantiķi*”¹⁰.

Tātad jau šeit Akuraters aizraujas ar individuālisma un egoisma filozofiju, un šī ietekme ir redzama cauri visai Akuratera daiļradei, lai arī dažādās transformācijās. Jāpiebilst, ka rakstnieks tā arī neieguva augstskolas diplomu, jo studijas pārtrauca revolūcijas notikumi un to sekas, kas nopietni skāra arī Akurateru.

---

⁶ Akuraters, Jānis. *Kopotī raksti 12 sēj.* – 10. sēj. VIII lpp.

⁷ Turpat.

⁸ Akuraters, Jānis. *Kopotī raksti 12 sēj.* – 10. sēj. XXIII lpp.

⁹ Akuraters, Jānis. *Kopotī raksti 12 sēj.* – 1. sēj. V lpp.

¹⁰ Turpat. VIII lpp.

Maskavā Akuraters arī apgūst senās valodas – latīņu un grieķu. Krievijas lielpilsētā viņš nodzīvo līdz 1905. gadam. Tieši šīs filozofijas studijas brīvajā laikā piešķir Akuratera domām to dziļumu, kas bija nepieciešams, lai sāktu nopietnu literāro darbību, jo viņš pats uzskata: „*Ar manu aizbraukšanu uz Maskavu 1903. g. rudenī nobeidzas mans pirmais posms rakstniecībā – taisnību sakot, tikai mēģinājumi. Plašākus un lielākus atvarus man sniedza jaunas atziņas, ko ieguvu lielpilsētā – dzīvē un grāmatās*”¹¹.

Šīs jaunās atziņas arī ierakstītas Akuratera pirmajos dzejoļu krājumos „Zvaigžņu nakts” un „Ziemeļos”, kā arī poēmā uz „Saules kalnu”, kuru rakstnieks aizsācis 1904. gada vasarā, kuru kopā ar Kārli Krūzu, Kārli Skalbi, Antonu Austriņu un citiem rakstniekiem pavadīja Atradzes muižā pie Kokneses.

Un tad jau sākas piedzīvojumiem bagātākais periods Akuratera dzīvē – revolūcija 1905. gadā un tai sekojošie atplūdi. Tie ir apmēram 3 gadi, kuru laikā Akuraters vairākas reizes nonāk apcietinājumā, tiek izsūtīts uz Pleskavu, no turienes bēg uz Somiju, tālāk Zviedriju un Norvēģiju un atkal atgriežas Latvijā. Ausma Cimdiņa par piektā gada revolūcijas nozīmi Akuratera daiļradē izteikusies:

„*Līdzās Kārlim Skalbem un Antonam Austriņam J. Akuraters pieder pie tiem latviešu rakstniekiem, kuriem 1905. gada revolūcija bijusi vislielākais notikums un pārdzīvojums viņu mūžā. Par revolūciju kā personisku pārdzīvojumu liecina J. Akuratera dzeja, proza un autobiogrāfiskās apceres, un tās vedina uz domām par 1905. gada ne tik viennozīmīgo lomu latviešu tautas un rakstnieka dzīvē*”¹².

Viņa gaitām vērts izsekot nedaudz sīkāk, jo vairāki zīmīgi notikumi, personības un idejas vēlāk atradušas savu vietu ne tikai rakstnieka atmiņā, bet arī daiļradē, līdz ar to arī pakļauti interpretācijām rakstniekam veltītajos rakstos.

Kā jau minēts iepriekš, jau 1899. gadā K. Skalbe Akurateru tuvāk iepazīstina ar sociālistiskajām idejām, un, sākot dzīvi Rīgā, Akuraters apmeklē Sociāldemokrātu sanāksmes un tajās arī uzstājas. Tomēr drīz vien rakstnieks nejūtas apmierināts ar sociāldemokrātu idejisko virzienu. „*Viņa individuāli brīvais nemiergars meklēja lielākus plašumus un viņš piegriezās kādai revolucionāru-sociālistu grupai, kura atdalījās no partijas un dēvējās par „Latv. Sociāldemokrātu Savienību”. Te darbojās E. Rolavs, vēlāk M. Valters u. c. Te*

---

¹¹ Akuraters, Jānis. *Kopoti raksti 12 sēj.* – 10. sēj. XXIII lpp.

¹² Cimdiņa, Ausma. Jānis Akuraters un ideju vēsture Latvijā. *Jānis Akuraters un skrejošais laiks.* Rīga: Pils, 2004. 12. lpp.

pirmoreiz atskanēja droša balss par Latvijas autonomiju (.),"¹³ raksta P. Ērmanis. Arī pats Akuraters uzsver Latvijas autonomijas ideju¹⁴, kā vienu no galvenajiem iemesliem, kuru dēļ viņš pāriet uz Latviešu Sociāldemokrātu Savienību. Tomēr jādomā, ka par iemeslu varēja kalpot arī fakts, ka sociālistiskajā dogmā nav vietas individuālismam, kas tajā laikā jau kļuvis par Akuratera daiļrades pamatu, par viņa pārliecību Nīčes un Štirnera filozofijas ietekmē.

Sociāldemokrātu partijai sašķēloties divās daļās, sašķēlās arī latviešu rakstnieki. Vienā pusē bija Rainis ar saviem sekotājiem J. Jansonu (Braunu) un J. Jankavu, otrā J. Akuraters, K. Krūza, K. Skalbe un citi, kas savā mākslā tuvojās dekadencei. Šajā laikā Akuratera pirmais dzejas krājums vēl top, bet popularitāti jau ir iemantojis dzejolis „Gaidot” (plašāk zināms, kā „Pagraba dzīvoklī drūmā”), vēlāk milzīgu popularitāti iegūst Akuratera sacerētā cīņas himna „Ar kaujas saucieniem uz lūpām” un, kā norāda P. Ērmanis, „*šo dziesmu vēlāk sociāldemokrāti un komunisti pārvērta vaj par vissvētāko savu himnu*”¹⁵. Šie arī ir tie dzejoļi, kuri visbiežāk tiek pieminēti Padomju gados tapušajos rakstos par Akuratera literāro mantojumu.

Akuraters ir 13. janvāra notikumu Rīgā aculiecinieks. Par tiem viņš raksta:

*„No zocialdemokrātiskām dogmām mani galīgi atrāva 1905. gada revolūcijas notikumi Rīgā, kad strādnieki tukšām rokām tika izdzīti uz ielas pretī karaspēkam un krita no zaldātu lodēm kad mans draugs Antons Austriņš gulēja jau bez samaņas „Sarkanā Krusta” slimnīcā, kad redzēju nošautos glābšanas iestādē... Es kļuvi autonomists un individuālists vairāk kā jebkad”*¹⁶.

Drīz pēc šiem notikumiem rakstnieks tiek arestēts un pirmo reizi nonāk Centrālcietumā, kur viņš tiek turēts līdz rudenim. 1905. gadā beigās viņš kļūst par Sociāldemokrātu Savienības izdevuma „Pret Sauli” redaktoru, bet viņa vadībā iznāk tikai viens numurs, jo 1906. gada janvārī Akurateru atkal apcietina. Vēstulē Marijai Dišlerei (vēlāk Akuratera kundzei) no cietuma viņš pats savus dzīves apstākļus Centrālcietumā raksturo:

„Mana dzīve... Redz, kāda viņa ir: Es apdzīvoju 1 1/2 kvadrāt asis lielu istabu, kura mēbelēta ar gūltu (rāmi), galdiņu, solu un plauktu. Klusa savāda ietaisa, logs augsti, pa to ārā redzēt nevar. Tā es dzīvoju – viens, paiet nedēļas kur vārdu nedabūju izteikt. Un kam tad arī? No rītiem drusku saule iespīd... uz dzelžiem ārpus loga uzmetas pāris zvirbuļu, paskatās

---

¹³ Akuraters, Jānis. *Kopoti raksti 12 sēj.* – 1. sēj. IV lpp.

¹⁴ Akuraters, Jānis. *Kopoti raksti 12 sēj.* – 10. sēj. IX lpp.

¹⁵ Turpat

¹⁶ Turpat. XXIV lpp.

iekšā, pabrīnās, ko tas cilvēks tur dara? iekļiedzas un – aizskrien... Bet es palieku, mēroju piecus soļus tur, piecus atpakaļ – tūkstoš reizes dienā... ”¹⁷

Šoreiz Akuraters cietumā pavada pusgadu – jūnija beigās viņš tiek atbrīvots. Protams, no Rīgas viņam neļauj izbraukt. Šī cietuma pieredze atstāj neizdzēšamas pēdas Akuratera atmiņā un apziņā, jo, šķiet, ka katrs cietums, ko viņš attēlo savos darbos ir atspulgs no Centrālcietuma 1906. gadā. Tāpat par vienu no galvenajiem iemesliem, kāpēc 1933. gadā Akuratera ģimenes savrupmāja Torņakalnā tiek celta no koka un ar finiera iekšējo apdari, tiek minēts, ka rakstnieks pēc cietumā pavadītā laika nav vēlējies un spējis dzīvot akmens sienās. Tā raksta Zenta Mauriņa savās atmiņās par Jāni Akurateru:

„Viņš man stāstīja, ka kopš tiem laikiem, kad sēdējis cietumā, viņš ienīdis mūrus. Māja bija celta tā, ka visu dienu varēja redzēt sauli. Cietuma laikā katru rītu viņš kāpis uz galda, lai pa griestu lodziņu nolūkotos uzlecošajā saulē”¹⁸.

1906. gada septembrī Akurateru atkal apcietina, un viņš no cietuma izkļūst tikai 1907. gada jūnijā, kad, kā viņš pats raksta, „*pateicoties Rūdolfa Blaumaņa un citu draugu neatlaidīgai darbībai, mani izraidīja uz Krieviju, nosakot kā tuvāko uzturēšanās vietu Pleskavu*”¹⁹. Starp abiem ieslodzījumiem žurnālā „Dzelme” tiek publicēts raksts „Mūsu mākslas motīvi”, kuru parakstījuši 9 autori: Eduards Cālītis, Kārlis Krūza, Zemgaliešu Biruta, Jānis Akuraters, Jānis Jaunsudrabiņš, Kārlis Štrāls, Augusts Baltpurviņš, Kārlis Jākobsons un Kārlis Skalbe. Akurateru daudzos avotos dēvē par raksta pamatteksta galveno autoru. Latviešu literatūras pētniecībā šo tekstu mēdz dēvēt par „dekadences manifestu”. Rakstā tiešām netiek sniegta nekāda programma, bet tiek runāts par mākslas būtību, tiek fiksēta autoru vai autora, ja pieņemam, ka tekstu ir sarakstījis tieši Akuraters, emocionālā mākslas situācijas izpratne²⁰. Pēc raksta publikācijas autori saņem ārkārtīgi asu kritiku no Jansona (Brauna), Upīša un citu sociāldemokrātu puses. Šī raksta nozīme Akuratera daiļrades uztverē tiks plašāk aplūkota turpmākajās nodaļās.

Par spīti visam, šis rakstniekam ir arī ļoti aktīvas radošās darbības periods. 1905. gadā iznāk Akuratera pirmais dzejas krājums „Zvaigžņu nakts”, kam 1906. gadā seko krājums

---

¹⁷ RMM (Rakstniecības un mūzikas muzejs). *Jāņa Akuratera vēstule Marijai Dišlerei (Akuraterai) 1906. gada 19. martā*. J.Ak. K 1/4, 369742.

¹⁸ Mauriņa, Zenta. *Uzdrīkstēties ir skaisti. Kādas dzīves stāsts*. Toronto: Astras apgāds, 1958. 28.lpp.

¹⁹ Akuraters, Jānis. *Kopotī raksti 12 sēj.* – 10. sēj. XII lpp.

²⁰ Cimdiņa, Ausma. Jānis Akuraters un ideju vēsture Latvijā. *Jānis Akuraters un skrejošais laiks*. 14. lpp.

„Ziemeļos” un 1907. gadā „Bez svētnīcas”, tāpat laikrakstos publicēti viņa stāsti un raksti par kultūru.

Rudenī Akuraters, kā jau minēts, tiek atkal apcietināts un 1907. gada jūnijā tiek izraidīts uz Pleskavu. Tur viņš pavada 2 mēnešus un augusta beigās cauri Pēterburgai bēg uz Somiju. Somija šajā laikā jau ir ieguvusi autonomas teritorijas statusu Krievijas Impērijā, lai arī vēl arvien ir Impērijas sastāvā. Somijā Akurateru sagaida A. Traubergs, kurš bijis rakstnieka biedrs Sociāldemokrātu savienībā. Viņš vadīja „teroristu kaujas pulciņu”. No sākuma viņi uzturējās Kuokalā, pēc tam Kellomekos. Laiks, ko Akuraters pavadīja Somijā, viņam tapis neaizmirstams, un vairākos stāstos rakstnieks ir iemūžinājis tur piedzīvoto un sastaptos biedrus. Par šiem biedriem rakstnieks savās atmiņās raksta: „*Tur bija jauni studenti, pa lielākai daļai krievu aristokrāti, pat kāds kņazs, jaunas muižnieku meitas, mākslinieki un zinātnieki*”²¹. Jāatzīst, ka Akurateram Trauberga izvēlētais ceļš bija pieņemams, jo arī viņš savās runās aicināja sociāldemokrātus uz aktīvu darbību, ne tikai ideju izstrādi: „*es pilnīgi sapratu Tr. pārliecību – ja gribot vēl dzīvot, tad jāpaliek par teroristu pret krievu nežēlīgo reakciju*”²².

1907. gada novembrī visiem Trauberga pulciņa dalībniekiem draudēja briesmas un Traubergs mudināja Akurateru bēgt uz Helsinkiem, pats soloties sekot, tiklīdz būs paveikts kāds svarīgs darbs Pēterburgā. Tikai 5 dienas pēc Akuratera aizbraukšanas tika apcietināti 7 palikušie (Trauberga brālis aizbēga) vasarnīcas iemītnieki un pēc pieciem mēnešiem pakārti. Šis notikums iemūžināts arī rakstnieka Leonīda Andrejeva stāstā „Stāsts par septiņiem pakārtiem”.

Laiks, ko Akuraters pavadīja Somijā, viņam tapis neaizmirstams, un vairākos stāstos rakstnieks ir iemūžinājis tur piedzīvoto un sastaptos biedrus, piemēram, stāstos „Nāve” un „Bīstamā spēle”. Revolūcijas un tai sekojošās reakcijas notikumi, kuros tik aktīvi piedalījies Akuraters, arvien atraduši vietu viņa daiļradē. E. Lāms atzīst: „*Savā daiļradē Akuraters atkal un atkal atgriežas pie 1905. gada vētraino notikumu atceres un mākslinieciskās interpretācijas. 1905. gada revolūcijas tēma ir viena no konsekvētām caurviju tēmām visā rakstnieka daiļrades ceļā*”²³. Revolūcijas tēma galvenokārt raksturīga Akuratera prozai. Šī tēma atklājas gan rakstnieka atmiņās balstītos stāstos, kuri jau minēti, gan arī abstraktākos revolūcijas notikumus ilustrējošos stāstos, kā „Soda ekspedīcija” vai „Grāfa Todes nāve”.

---

²¹ Akuraters, Jānis. *Kopoti raksti 12 sēj.* – 10. sēj. XIII lpp.

²² Turpat, XII lpp.

²³ Lāms, Edgars. *Mūžīgais romantisms.* 66. lpp.

Bēgot Akuraters nonāk Helsinkos, kur neilgu laiku dzīvo zem pieņemta vārda, bet janvārī kopā ar Skalbi dodas uz Stokholmu. Arī tur viņus abus turpina vajāt kā revolucionārus. Akuraters Marijai Dišlerei no Stokholmas 1908. gada 22. janvārī raksta: „*Stokholma mani uzņēma ļauni, pat bezkaunīgi. Un es esmu tik stipri apskaities ka man te viss riebjas un es drīzā laikā braukšu uz Norvēģiju*”²⁴. Nepatīkamā uzņemšana nozīmē, ka Skalbes un Akuratera dzīvoklī Stokholmā ielauzās zviedru policija un aizveda abus uz nopratināšanu. Pēc tam abi caur kādu Helsinkos iegūtu adresi nokļūst „bagātu dāmu sabiedrībā”²⁵. Šīs dāmas tad arī palīdzēja abiem „revolucionāriem” nokļūt Norvēģijā, precīzāk Kristiānijā. Pats Jānis Akuraters par Norvēģijā pavadīto laiku savās atmiņās raksta, ka dzīvojis lielā trūkumā: „*Vispirmā kārtā lielais trūkums – emigrantu galvenais pavadonis. Es nekad nebūtu ticējis, ka ar tik maz var cilvēks eksistēt, cik man bija*”²⁶ Tomēr, par spīti trūkumam, vai pat pateicoties tam, viņš apgūst norvēģu valodu - „*kāds vecs bagāts norvēģis G. mācījās krievu valodu pie manis, cerēdams uzsākt mežu tirdzniecību Krievijā. (..) Tādā kārtā es drīz iemācījos norvēģu valodu, kas ir diezgan skaista un vienkārša*”²⁷.

Norvēģijā gūti arī spilgti kultūras iespaidi, jo tikko apgūtā norvēģu valoda ļauj lasīt Hamsuna un Ibsena darbus oriģinālā, latviešu rakstnieks iepazīstas ar dramaturgu Akselu Maureru, kurš Akurateram izgādā brīvkarti uz visām izrādēm Kristiānijas Nacionālajā teātrī, kuru latviešu rakstnieks ļoti labprāt apmeklē, baudot gan Ibsena drāmas, gan tautas komēdijas, gan operas izrādes²⁸. Iespējams, šeit gūtie iespaidi vēlāk kalpo par pamatu Jāņa Akuratera idejai par Latvijas Pagaidu Nacionālā teātra izveidi Valkā 1918. gadā.

1908. gadā Norvēģijā tapis J. Akuratera par latviešu literatūras klasiku kļuvušais stāsts „*Kalpa zēna vasara*”. „*Kad aukstās februāra dienās es kurināju mazo krāsniņu ar koksu un man bija tikai gabals maizes, ar kuru vairāk dienas jāiztiek, man nāca prātā Latvija un mani Zemgales skaisties lauki, meži, saule un cilvēki. Un gribēdams tiem kādu atmiņu sūtīt es savādā pusreibuma stāvoklī sarakstīju piecās-sešās dienās „Kalpa zēna vasaru*””²⁹.

1908. gada rudenī rakstnieks atgriežas Latvijā un viņam tiek atceltas apsūdzības. Akuraters sāk nodarboties ar tulkošanas darbu. Viņš iztulkojis O. Vailda lugu „*Salome*”, M.

---

²⁴ RMM. Jāņa Akuratera vēstule Marijai Dišlerei (Akuraterai) 1908. gada 22. janvārī. J.Ak. K 2/3, 369798.

²⁵ Akuraters, Jānis. *Kopoti raksti 12 sēj.* – 10. sēj. XV lpp.

²⁶ Turpat, XVI lpp.

²⁷ Turpat.

²⁸ Akuraters, Jānis. *Kopoti raksti 12 sēj.* – 10. sēj. XV lpp.

²⁹ Akuraters, Jānis. *Kopoti raksti 12 sēj.* – 10. sēj. XVI lpp.

Māterlinka lugu „Māsa Beatrise”. Īpaši nozīmīgs ir H. Ibsena lugas „Pērs Gints” (1913) tulkojums, bet Akuraters tulkojis arī citas norvēģu rakstnieka lugas: „Brands”(1912), „Troņa tīkotāji” un „Meža pīle”(1913). 1914. gadā izdotas arī Akuratera tulkotās „Renesanses noveles”. Pēc atgriešanās iznāk arī dzejas krājumi „Astras” (1909), „Sirds varā” (1912), tiek izdots Norvēģijā tapušais stāsts „Kalpa zēna vasara” (1911), stāsts „Degoša sala” (1912), tiek uzvestas vairākas Akuratera lugas, no kurām lielāko atzinību iemanto „skati iz kalpu dzīves” „Lāča bērni” (1910).

1913. gadā Akuraters īsteno sen lolotu sapni – nokļūt Parīzē. Viņš tur pavada laiku no 1913. gada 27. oktobra līdz 1914. gada janvāra sākumam un iepazīstas ar franču kultūru, uzlabo savas franču valodas zināšanas, izstaigā muzejus un bibliotēkas, kā brīvklausītājs apmeklē lekcijas Sorbonnas universitātē. Par to liecina vēstules Marijai: „*No ārpuses Parīzi nu es pazīstu. Kad dabūšu jaunu naudu – iešu teātros paskatīties. Tie te maksā dārgi. Un tad es nu eju arī uz lekcijām Sorbonnā. Klausīšos labākos profesorus par 1) Mākslas vēsturi, 2) Franču poēziju, 3) Franču lielajiem stilistiem XVIII g.s. 4) Franču valodas vēsturi un 5) Filozofiju (Patiesības ideāls un tā meklēšana). (..) Bez tam te tik daudz kursu un lekciju par brīvu, ka nezinu kur iet, kur ne. Esmu tā aizņemts, kā vēl nekad manā dzīvē. (..) Bez tam ļoti greznas gleznu izstādes, muzeji, avīzē arī jāpaskatās un pie tam pastāvīgi jāraksta vaj jātulko*”³⁰. Kā redzams, naudas grūtības neļauj izbaudīt visu, ko var piedāvāt Eiropas mākslas metropole, tomēr lekcijas Sorbonnā Akuraters apmeklēja regulāri. Te viņš arī iepazīsies ar franču dzejnieku Polu Foru: „*Ar franču rakstnieku bohēmu, kaut gan mazumā man bija izdevībai iepazīties kādā bohēmā pie franču dzejnieku prinča Pola Fora un šī mīlā un neaizmirstamā grācija man ir tik daudz līdzējusi franču dzejas izprašanai. Man vēl vienmēr liekas, ka Parīze būtu daļa no manas garīgās dzimtenes*”³¹.

Akuratera pirmie iespaidi par Parīzi ir sajūsmas pilni, viņš savai sievai Marijai raksta: „*Vaj zini Parīzē te ir tāda atmosfēra kas cilvēku ceļ un nes tik viegli tik viegli ... Milzīgais bulvāru plašums, dzīves straujums un visur nesaistīta vaļsirdība. Man liekas ka es būtu kādā pazīstamā vietā nonācis kur dzīve sen meklēta plaukst*”³². Viņš pastaigājas pa Luksemburgas dārzu, apmeklē Luvru un Versaļas pili. Neilgi pirms prombraukšanas viņš vēl raksta sievai: „*Ceturtdien 8 janv. es gribu iet uz “Parsifālu” Parīzes Operā; esmu jau aizpircis biļeti pa pusei. Tas būs rets prieks, jo ir tikai piecas izrādes un biļetu cena sadzīta uz 100 frankiem.*”

---

³⁰ RMM. Jāņa Akuratera vēstule Marijai Akuratorei 1913. gada 21. novembrī. J.Ak. K 3/8, 369880.

³¹ Akuraters, Jānis. *Kopotī raksti 12 sēj.* – 10. sēj. XVIII lpp.

³² RMM. Jāņa Akuratera vēstule Marijai Akuratorei 1913. gada 29. oktobrī. J.Ak. K 3/4, 369876

Bet es tikšu laikam tā pa vieglam, kā rādās, cauri. Rīt, gribu apmeklēt franču dzejnieku karali Polu Foru, ja izdosies. Tas ir savāds kukainis un raksta ļoti skaistas dzejas. Un 9 janvārī man jāiet uz Henri Bergsona, lielākā jaunlaiku filozofa lekciju (iekš College de France.)”.

Otro reizi viņš Parīzi apmeklēja jau pēc 1. pasaules kara 1924. gada pavasarī. Tad viņam jau ir nedaudz vairāk līdzekļu un arīdzan vairāk kontaktu, jo Parīzē tajā laikā uzturas kupls latviešu pulciņš. Viņš tiek iepazīstināts ar Raimonu Dunkanu, slavenās dejotājas Izidoras Dunkanes brāli, rakstnieku, dejas un kustības teorētiķi. Šajā reizē Akurateram ir lielākas iespējas. Viņš Parīzes mākslas vidē tiek labprāt uzņemts, daži viņa raksti un stāsti tiek nodrukāti Parīzes avīzēs.

Saistība ar Franciju ir svarīga, jo Akuraters ir viens no pirmajiem rakstniekiem, kurš latviešu literatūrā ienes franču kultūras ietekmes. Lai arī viņš par franču literatūru interesējies jau iepriekš un patstāvīgi apguvis franču valodu, Parīzē gūtie iespaidi pa īstam atklāj viņam Rietumeiropas mākslu, kurā izteiktāk manāmas nostabilizējušās modernisma dažādo virzienu tendences. Lai arī Akuraters ciešāk paliek saistīts ar Pola Foru pārstāvēto agrīnā modernisma mākslu, tomēr izrāda interesi arī par laikmetīgām literatūras parādībām Eiropas mākslā, ko parāda viņa interese par Federiko Garsijas Lorkas dzeju. 1936. gadā viņš iztulko divus Lorkas dzejoļus un ir pirmais spāņu rakstnieka atdzejojājs latviešu valodā.

1914. gadā Eiropā sākās 1. Pasaules karš. 1915. gadā vācieši ieņēma Kurzemi. 1916. gada novembrī Jānis Akuraters brīvprātīgi pieteicās latviešu strēlnieku pulkos. *„Viņš iestājās latv. strēlnieku pulkos un tika pieskaitīts II. brigādes štābam. Dzejnieks piedalījās Ziemassvētku un janvāra kaujās Tīreļa purvos, ieguva daudz neaizmirstamu iespaidu un mantoja pārlicību, ka te, šais asiņaini varonīgās dienās dzimst un veidojas jauna Latvija.”*³³ Par savu iestāšanos karapulkā Akuraters savai sievai un meitai ziņo 1916. gada 16. novembrī: *„Mīļā Mare un Laima! Teikšu īsi. Esmu uzņemts Strēlnieku pulkos, ierakstīts II latviešu Brigādes štābā, un šodien saņemu atvaļinājumu uz vienu nedēļu atpūtai. Viss ir labi un nu cerēsīm ka būsiet abas dūšīgas un priecīgas manis dēļ”*³⁴. Viņš bija kopā ar E. Virzu, V. Toni, K. Ubānu, N. Strunki, K. Skalbi. Par savu pieredzi karalaukā viņš pats raksta: *„Skati, ko es piedzīvoju Ziemas svētku dienās uz kaujas lauka Tīreļa purvos stipri pārgrozīja manus uzskatus uz cilvēku nozīmi un padarīja vienaldzīgāku pret visu ideālismu”*³⁵.

---

³³ Akuraters, Jānis. *Kopoti raksti 12 sēj.* – 1. sēj. VIII lpp.

³⁴ RMM. *Jāņa Akuratera vēstule Marijai Akuraterai 1916. gada 16. novembrī.* J.Ak. K 3/38, 369910

³⁵ Akuraters, Jānis. *Kopoti raksti 12 sēj.* – 10. sēj. XX lpp.

Kara laukā viņš pavada apmēram gadu, jo jau 1917. gada rudenī demobilizējies. Pēc demobilizācijas viņš nonāca Valkā. Tur tajā pašā gadā tika dibināta Latviešu Pagaidu Nacionālā Padome (turpmāk LPNP), un Akuraters kopā ar K. Skalbi un K. Bahmani ieņēma LPNP sekretāru amatus.

1917. gada, kad Krievijā notika revolūcija, Akuraters uzstājās pret komunismu, „*par ko kļuva izsvilpts vairākās strēlnieku sapulcēs*”³⁶. Strēlnieki neklausījās rakstnieka brīdinājumos un sekoja revolucionāru aicinājumiem. Patiesībā, te būtu jādomā, kādēļ Akuraters atbalstīja revolūciju 1905. gadā, bet ne 1917. gadā. Pirmais arguments varētu būt tas, ka par galveno mērķi 1917. gadā Akuraters bija izvirzījis nacionālas Latvijas valsts izveidi. Otrkārt, kā viņš pats norāda un kā jau citēts iepriekš, viņš bija atraisījies no sociālistiskajām dogmām un par savu ceļu izvēlējies individuālismu. Varbūt savu lomu spēlēja arī Norvēģijā un Francijā gūtie iespaidi par demokrātisku, sakārtotu valsti, jo savā daiļradē vēlāk viņš 1917. gada revolūciju sastata ar asiņaino Lielo Franču revolūciju.

Valkā Akuraters darbojas periodiskajos izdevumos „Laika Vēstis” un „Līdums”. 1918. gadā tur tiek dibināts Pagaidu Nacionālais teātris, uz kura pamata 1919. gadā atver Nacionālo teātri Rīgā. Tieši Akuraters piedāvā teātra nosaukumā ietvert vārdu „nacionāls”. Lai arī 1919. gada rudenī Rīgā atvērtais Nacionālais teātris ir tā paša gada februārī dibinātā Strādnieku teātra tiešs mantinieks, tomēr vārdu tam dod Akuraters, kurš kā Izglītības ministrijas Rakstnieku un teātra nodaļas vadītājs piedalās Strādnieku teātra reorganizācijā. 1919. gada 30. novembrī tieši Akuraters teic teātra atklāšana runu.

Rita Melnace par Akuratera lugu uzvedumiem Nacionālajā teātrī raksta: „*J. Akuratera darbu iestudējumos Nacionālais teātris nekad nav „knapinājies”, precīzāk – laikā, kad vienas un tās pašas dekorācijas nereti izmantotas dažādiem uzvedumiem, J. Akuratera lugās tas bijis „izšķērdīgs”, allaž veidojot jaunas dekorācijas un kostīmus, piesaistot profesionālus mūziķus. Nemaz nerunājot par aktieriem – tie bija teātra labākie spēki*”³⁷. Lai arī Akuratera lugas nav viņa daiļrades spožākā daļa, tomēr tās izpelnījās publikas atzinību un mīlestību, jo teātris nevarētu atļauties būt „izšķērdīgs” uz izrādēm, kurām trūktu apmeklētāju. Tāpat nozīme šajā gadījumā ir visai Akuratera darbībai kopumā – iemantotā sabiedrības cieņa un atzinība veicināja interesi par rakstnieka darbiem.

Jānis Akuraters ir viens no tiem, kuri 1918. gada 18. novembrī paraksta Latvijas Republikas proklamēšana aktu. Viņš tiek ievēlēts Tautas Padomē. 1919. gada sākumā kā

---

³⁶ Akuraters, Jānis. *Kopoti raksti 12 sēj.* – 1. sēj. IX lpp.

³⁷ Melnace, Rita. Jānis Akuraters un Nacionālais teātris. *Jānis Akuraters un skrejošais laiks.* 33. lpp.

Tautas Padomes loceklis viņš seko Pagaidu valdībai uz Liepāju, kur aktīvi darbojas žurnālistikā, strādājot brāļu Roberta un Artura Kroderu dibinātajā laikrakstā „Tēvijas Sargs”.

Liepājā Akuraters iepazīstas ar Zentu Mauriņu, kura tulko Akuratera stāstus vācu valodā. Starp citu, Zentas Mauriņas pirmā publikācija latviešu valodā ir recenzija par Akuratera prozas krājumu „Klusums un gaisma” 1922. gadā. Viņu draudzība turpinās līdz Akuratera nāvei. Viņa ir arī autore 1935. gadā iznākušās „Latviešu literatūras vēsturē” atrodamajam rakstam par Akurateru.

Pēc kara dzīve Latvijā pamazām nostabilizējās. Arī rakstnieks Akuraters savā dzīvē atrod stabilitāti. 1920. gadā viņš ievēlēts Tautas padomē, iecelts par Mākslas departamenta vadītāju, kur strādā līdz 1922. gadam. Pēcāk viņš vairās iesaistīties politiskajā darbībā, jo, kā viņš pats raksta savās atmiņās: „*Nodarbošanās ar politiku piecu gadu laikā man deva atziņu, ka šai nozarē pa daļai viegli var tikt uz priekšu ar lielu nepastāvību uzskatos un piemērošanos. Negribēdams nodoties šim sportam, es piegriezos atkal rakstniecībai un varu tikai nožēlot, ka tik daudz laika ir aizgājis nevajadzīgos blakus darbos*”³⁸. Akuratera politiskos uzskatus veido politiskās domas secīgā attīstība Latvijā. Viņš sāk kā sociāldemokrāts, tad pāriet uz Latviešu Sociāldemokrātu savienību, un pēcāk ir jau nacionāldemokrāts. Tā nav mētāšanās no vienas partijas uz otru, bet raksturīgs politisko uzskatu attīstības ceļš. Ar Sociāldemokrātu partijas idejām viņš saistīts neilgi, pēc tam pāriedams uz Sociāldemokrātu savienību, kur izskan Latvijas autonomijas idejas pieteikums, tātad nacionālās idejas pieteikums. Šīs idejas turpinājumu viņš tad arī rod nacionāldemokrātu uzskatos.

Akuraters 20. un 30. gados strādā ļoti aktīvi. No 1923. līdz 1927. gadam Jānis Roze izdod viņa Kopotos rakstus 12 sējumos, kas vēl līdz šim ir pilnīgākais Akuratera daiļrades apkopojums, bet tas aptver rakstnieka darbus, kas publicēti tikai līdz 1924. gadam. Līdz ar to nav apkopoti ne dzejas, ne prozas darbi, kas izdoti pēc tam. Bet to ir daudz. 20. gados iznāk dzejas krājumi „Dienu prieks” (1920), „Sauls valgos” (1921), „Latvijas balādes” (1922), „Rožains vējš” (1922), „Elēģiski momenti” (1925), stāstu krājumi „Klusums un gaisma” (1921), „Erosa cilts” (1923), „Dzīvības sākumi” (1924) un „Sapņotāji” (1927). Jāpiebilst, ka iznāk arī romāni „Pēteris Danga”, kuru Akuraters iesācis jau agrāk, bet kura manuskripts gājis bojā kara laikā³⁹, un „Ugunīgi ziedi”. Vēl arī jāatzīmē, ka „Pēteris Danga” ir pirmais Latvijas Republikā izdots romāns. 30. gados izdots pēdējais Akuratera dzejas krājums „Neatrastā”

---

³⁸ Akuraters, Jānis. *Kopoti raksti 12 sēj.* – 10. sēj. XXIX lpp.

³⁹ Akuraters, Jānis. *Kopoti raksti 12 sēj.* – 10. sēj. XIX lpp.

(1932), stāstu krājumi „Ģīmetnes” (1930), „Dzīves vārtos” (1933) un „Draugi un gadi” (1935). Akuraters turpina darboties arī dramaturģijā.

No 1922. līdz 1936. gadam Akuraters ar pārtraukumiem ir Latvijas lielākā dienas laikraksta „Jaunākās Ziņas” redakcijas loceklis. Laikrakstā darbojies arī Kārlis Skalbe un viņi abi, tur strādājot, mēnesī saņēmuši pat 400 – 600 latu lielu algu⁴⁰. Līdz ar to rakstniekam vairs par dzīves materiālo pusi nebija jāraizējas.

Tomēr nevarētu teikt, ka Akuraters izvairās no blakus pienākumiem, jo ir neskaitāmu biedrību biedrs, tostarp arī PEN kluba Latvijā priekšsēdētājs. PEN klubs ir Lielbritānijā 20. gados dibināta rakstnieku biedrība, kura strauji kļuva internacionāla un izveidoja biedrības daudzās pasaules valstīs. Tā ir aktīva vēl šodien, lai arī Latvijā pašlaik vairs nedarbojas. Jānis Akuraters bija pirmais PEN kluba priekšsēdētājs Latvijā.

1930. gadā Akuraters kļūst par Latvijas Radiofona direktoru un šo amatu ieņem līdz 1934. gadam, kad 31. maijā viņš tiek atbrīvots no darba pēc paša lūguma. Ir pētnieki, kuri uzskata, ka viņš vietu zaudējis, jo nav atbalstījis Ulmaņa autoritatīvo režīmu⁴¹. Tomēr 1937. gadā tieši Akuraters ir pirmais Ulmaņa dibinātās Tēvzemes balvas laureāts. 1937. gada jūlijā Akuraters pēc ilgas slimības mirst. Viņa literāro mantojumu turpina kopt viņa meita Laima Akuraterē, tulkotāja un dzejniece, kuras sakārtotumā 1938. gadā iznāk Akuratera dzejas izlase.

1933. gada vasarā viņš uzsāk būvēt ģimenes privātmāju Torņakalnā, Altonovas ielā 6a (tagad Ojāra Vācieša iela). Māju būvē pēc arhitekta Vernera Vitanda projekta, bet vietu palīdzējis izvēlēties mākslinieks Oskars Kalējs. Jau tajā pašā gadā rakstnieks ar ģimeni jau ievācas vēl nepabeigtajā mājā. Zenta Mauriņa atceras kādu viesošanās reizi šajā mājā: „*Nebija ne tapešu, ne balsinātu griestu; kā sienas, tā griesti bija apšūti ar bērza finieriem. Telpās vēl juta svaigā koka un sveķu smaržu (...)*”⁴². Citā apcerē viņa šo notikumu pierakstījusi mazliet citādāk: „*„Kā kāda kastītē ir jūsu mājā,” es teicu. „Jā, mūri ir tik auksti. Es gribēju, lai nekur nebūtu mūris... kā Latgalē vecticībnieku baznīcās – tur viss tikai no koka. Šis bērza finieris dabīgā krāsā man atgādina tēva mežu, jaunību...”*”⁴³

Pēc Akuratera nāves mājā turpina dzīvot viņa sieva Marija un meita Laima ar dēlu Jāni Osi.

---

⁴⁰ Lāms, Edgars. *Mūžīgais romantisms*. 55. lpp.

⁴¹ Turpat. 53. lpp.

⁴² Mauriņa, Zenta. *Uzdrīkstēties ir skaisti*. 28. lpp.

⁴³ Mauriņa Zenta. *Saules meklētāji*. 187. lpp.

Šī māja, kurā kopš 1991. gada ierīkots Jāņa Akuratera muzejs un pamazām tiek restaurētas lietas, kas piederējušas rakstnieka ģimenei, ir viņa dzīves lieciniece. Plauktos stāv grāmatas franču, krievu, vācu, angļu, norvēģu, lietuviešu un, protams, latviešu valodā. Jūgendstila un Luija XVI stila mēbeles stāv līdzās *art-deco* stila lampām, funkcionālisms sadzīvo ar zināmu greznību. Bet visam tam ir izteikti latvisks ietvars – Latvijas bērza finiera apdare. Māju varētu pat uzlūkot, kā savdabīgu alegoriju paša rakstnieka personībai un daiļradei, kurā sajaukušās dažādu valstu un dažādu mākslas virzienu ietekmes, tai tomēr saglabājot izteiktu latviskumu. Tā ir viņa gaumes un dzīves stila atspulgs.

Akuraters pats savā dzīvē iezīmējis 3 būtiskus periodus, lai arī nav tos atsevišķi izdalījis:

- 1) Agrīnais periods, kas turpinās līdz 1905. gadam. Tam raksturīgi pirmie literārie sacerējumi, būtiskas ārzemju literatūras un filozofijas ietekmes, revolucionārie uzskati;
- 2) Dekadentiskais periods no 1906., kad publicēts raksts „Mūsu mākslas motīvi”, līdz Pirmā pasaules kara sākumam. Tas ir radoši bagāts periods, kurā tapuši daudzi spilgti literārie darbi („Kalpa zēna vasara” (1908), „Degoša sala” (1912), „Dienu prieks” (1912) un ārzemju literatūras tulkojumi (Ibsena lugas „Brands” (1912), „Pērs Gints” (1913) un citi);
- 3) 1915. līdz 1920. gads, kad Akuraters iestājas latviešu strēlniekos, aktīvi iesaistās Latvijas valsts izveidē, bet mākslai laika atliek maz.

Tā kā raksts „Dienu atspīdums” tapis 1923. gadā, tad šiem periodiem vēl iespējams pievienot ražīgo rakstnieka darbību 20. un 30. gados.

Akuratera autobiogrāfiskā apcere „Dienu atspīdumi” citēta un pārrakstīta (arī bez atsaucēm) teju visos pētījumos. No vienas puses tas ir materiāls, kas nāk no pirmavota. Taču vai tiešām var pilnīgi droši paļauties uz speciāli publicēšanai rakstītām atmiņām, kas veidotas tā, lai uzturētu noteiktu sabiedrisko tēlu – revolucionārs, kurš par savu aktīvo darbību dabūjis ciest, strēlnieks, Latvijas patriots, kurš redzējis kara šausmas, bet pamatā mežsarga dēls, vienkāršs cilvēks, kas spējis mainīt savu dzīvi, no kalpa zēna kļūdamas par Rīgas „kungu”. Ar šo autobiogrāfisko apceri Akuraters pats aktīvi piedalās savas percepcijas veidošanā, pats izvēlēdamies, kurus savas dzīves un daiļrades momentus izcelt, apzināti veidodams leģendu par savu dzīvi, veicinādamas savas personības simbolizāciju. Līdz ar to rakstnieka dzīves un daiļrades percepcija, sevišķi viņa dzīves laikā, lielā mērā ir viņa paša veidota.

2. JĀŅA AKURATERA PERCEPCIJA RAKSTNIEKA DZĪVES LAIKĀ

Akuraters latviešu literatūrā darbojies vairāk nekā 40 gadu, sākot ar pirmo dzejas publikāciju 1895. gadā, līdz pat savai nāvei 1937. gadā. Savas dzīves laikā rakstnieks aktīvi piedalās savas personības un daiļrades izpratnes veidošanā. Jau viņa dzīves laikā izveidojas noteiktas klišejas, kuras rakstnieka percepcijā klātesošas ir vēl joprojām. Akuratera percepcijā šajos 40 aktīvās darbības gados redzamas būtiskas pārmaiņas, kas rodas vēsturisko apstākļu ietekmē – par nozīmīgāko pagrieziena punktu kļūst Latvijas valsts dibināšana 1918. gadā, kas iezīmē paradigmas maiņu latviešu literatūras kritikā. Notiek pāreja no marksisma ideju dominances literatūras procesu izvērtējumā uz demokrātisko kritiku.

Kā jau minēts, 1895. gadā tiek nodrukāts pirmais Jāņa Akuratera dzejolis, un aizsākas viņa rakstnieka ceļš. Tomēr līdz iebraukšanai Rīgā 1900. gadā, lai strādātu par skolotāju Ilģuciemā, Akuraters plašu literāro darbību neizvērs. Kad viņš sāk dzīvot Rīgā, laikrakstos arvien biežāk sāk parādīties gan viņa dzejoļi un stāsti, gan arī tulkojumi. Tomēr plašāku popularitāti rakstnieks iemanto vien 1905. gada revolūcijas laikā, kad par iemīļotu dziesmu kļūst viņa dzejolis „Ar kaujas saucieniem uz lūpām”. Pēc revolūcijas, kad rakstnieks savā mākslā pievēršas jauniem mākslinieciskajiem meklējumiem, tā saucamās dekadences ietvaros, viņam nākas saskarties ar asu kritiku no sociāldemokrātiski noskaņotajiem kritiķiem un rakstniekiem, kā J. Jansons (Brauns), J. Jankavs un A. Upīts.

1. Pasaules kara notikumi Akurateru padara par cienītu nacionālo centienu aizstāvi un īstenotāju gan publiskajā darbībā, gan arī mākslā. Nostabilizējas arī viņa mākslinieciskā izteiksme.

2.1. Akuratera dzīves un daiļrades percepcija līdz 1. Pasaules karam

Gadsimta sākumā Akuraters sevi apliecina kā spējīgu dzejnieku, regulāri publicē gan stāstus, gan dzeju dažādos laikrakstos, pamazām iekarojot savu vietu latviešu literatūrā. Viņš tiek pamanīts un saņem pirmo atzinību un kritiku. Šajā laikā arī parādās pirmās literatūras vēstures, kurās viņš iekļauts kā viens no jaunākās paaudzes dzejniekiem.

Par Akuratera aktīvu iesaisti literatūrā jau gadsimta sākumā liecina ne tikai daudzo darbu publikācijas periodikā, bet arī tas, ka viņš iekļauts Matīsa Kaudzītes sastādītās dzejas antoloģijas „Smaidi un asaras” 1904. gada izdevumā. Tas nozīmē, ka rakstnieks ir pamanīts un atzīts par pietiekami spilgtu un nozīmīgu dzejnieku, lai viņa darbi šajā antoloģijā parādītos.

Teodora Zeiferta sakārtotā krājumā „Latviešu rakstniecības hrestomācija ar literatūrvēsturiskām piezīmēm” 3 daļās, kuras iznākušas 1905. – 1907. gadā, aplūkota latviešu literatūra no pirmajiem rakstiem latviešu valodā līdz 1907. gadam. Zeiferts centies aptvert pēc iespējas vairāk kultūrvēsturiski nozīmīgu literāro darbinieku. Hrestomātijas 3. daļā, kas iznākusi 3. sējumos aplūkots laika posms latviešu literatūrā no 19. gs. 90. gadiem līdz hrestomātijas iznākšanai. Šajā laika posmā savu literāro darbību sācis Jānis Akuraters. 1895. gada sākumā žurnālā „Austrums” atrodama pirmā viņa dzejas publikācija – dzejolis „Ziemā”. 1898. gadā publicēts viņa pirmais stāsts, 1903. gadā viņa dzeja un stāsti jau regulāri tiek publicēti laikrakstos, un tiek izdota viņa pirmā luga „Taisnības meklētāji”, kas ir arī pirmais atsevišķi izdotais Akuratera darbs. 1905. gadā iznācis viņa pirmais dzejas krājums „Zvaigžņu nakts”, 1906. g. krājums „Ziemeļos” un 1907. g. „Bez svētnīcas”. Tomēr Zeiferta hrestomātijā Akuratera dzejoļi un proza neparādās, kamēr vieta ir atvēlēta Akuratera draugam un revolūcijas līdzgaitniekam Kārlim Skalbem.

Akuratera daiļrade uzmanības un atzinības vērtā likusies Līgotņu Jēkabam, kura 1906. gadā iznākušajā grāmata „Latviešu literatūra”, Akuraters ticis minēts un atzīmēts nodaļā „Par mūsu jaunāko liriku”. Līgotņu Jēkabs ir vairāku, saturiski atšķirīgu „Latviešu literatūras vēsturu” autors. Tās nemitīgi papildinātas un labotas iznāk līdz 1932. gadam. Mainoties politiskajiem apstākļiem, mainās arī grāmatās iekļautais Akuratera daiļrades un personības vērtējums. 1906. gadā izdotajā versijā Akuraters tiek pretstatīts citiem savas paaudzes dzejniekiem - Kārlim Jēkabsonam, Kārlim Krūzam un Kārlim Skalbem -, kuriem Līgotņu Jēkabs pārmet pesimismu un misticismu. Par Akurateru viņš raksta:

„Ja arī viņam ir dusmas, sāpes, rūgtums un īgnums, tad šīs dusmas un šis īgnums neskubina glēvi nolaist rokas gar sāniem un ar lielā vientuļa pinkšķēšanu un vaidēšanu cerēt uz pasaules uzlabošanu. Gluži otrādi, nekā mūsu citi jaunākie dzejnieki Akuraters atrod šē darbu un pienākumu, kura dēļ viņš gatavs gaviļējot ir bojā iet”⁴⁴.

Jāņem vērā, ka šajā laikā Līgotņu Jēkabs ir marksisma ideju atbalstītājs, tādēļ, rakstot par Akuratera dzeju, viņš dod šādu vērtējumu: *„Sabiedriskais elements ar individuālo savienojas Akuratera lirikā un saskaņā ar mūsu sabiedrības vēsturisko jūsmu padara mums Akuratera dzeju sevišķi tuvu un radniecīgu”⁴⁵.*

Tomēr viņš tūlīt arī piebilst, ka Akuraters nav „pilsonisks dzejnieks”, jo:

---

⁴⁴ Līgotņu Jēkabs. *Latviešu literatūra*. Rīga: autora izdevums, 1906. 338. lpp.

⁴⁵ Turpat. 339. lpp.

„Par tālu viņš stāv ārā no visām politiskām dogmām un sabiedriskām partijām, par daudz spēcīgi viņā pašā attīstījusies individuālā stīga (..)“⁴⁶. Viņš turpina: „Bet Akuraters tāpat rāda, ka arī modernais cilvēks ar tūkstošs redzamiem un neredzamiem pavedieniem par daudz saistīts ar tagadējo sabiedrību, ar viņas priekiem un bēdām, lai vienaldzīgi varētu no tās atgriezties vai to ignorēt“⁴⁷.

Līgotņu Jēkabs līdz ar to tiecas saskatīt laikmeta atbalsis Akuratera tomēr izteikti individuālistiskajā dzejā. Tas varētu būt skaidrojams ar to, ka gadsimta sākumā tapušajiem darbiem līdzās romantismam raksturīgai izteiksmei un tēliem ieraugāma arī sociālā aktualitāte, ko ilustrē jau iepriekš pieminētie dzejoļi „Gaidot” un „Ar kaujas saucieniem uz lūpām”.

1908. gadā izdotajā Līgotņu Jēkaba „Latviešu literatūras vēsturē” Akurateram veltīts īss šķirklis. Šoreiz viņam veltīti skarbāki vārdi: „(..) sāk ar spirtu darba un cīņas dziesmu un beidz ar misticismu un agrāko centienu noliegšanu”⁴⁸.

1905. gadā, kad iznāk „Zvaigžņu nakts”, parādās arī kritikas, kur jau ieraugāmi spriedumi, kas vēlāk bieži parādīsies Akurateram veltītos rakstos. Piemēram, Jēkabs Roze žurnālā „Vērotājs” par Akuratera dzejas darbiem izsakās šādi:

„Sevišķa karstuma un spara Akurateram nava – tamdēļ kaut gan viņa dzejoļi jauki lasās, grūti no tiem kāds paliek atmiņā. Iespaidis bieži – sēra, klusa jūsma, simboliska, vietām mistiska, tomēr droša nākotnes cerība.”⁴⁹

Līdzīgi viedokļi publicēti arī par krājumu „Ziemeļos”: „Var grāmatiņu izlasīt, katru teikumu saprast, bet pēc tam aizvērt krājumu un ļoti maz atminēt,”⁵⁰ un

„Domas ļoti izklaidētas, gleznu savārstītas, tā ka lasītājs pilnīgi apjūk un tam neviens pants neiespiežas atmiņā”⁵¹.

Šāds spriedums par Akuratera dzeju līdz Pirmajam pasaules karam sastopams visai bieži. Tāpat viņa daiļradi raksturo arī Līgotņu Jēkabs:

„Autors aizrauts no savas gleznu, domu un izteiksmes bagātības, pārāk stiepj un izpludina savu sajūsmu, tā ka mēs viņa dzeju gan baudām ar patikšanu, bet mums nepaliek no viņas atmiņā spilgtas, prātā viegli paturamas bildes”⁵².

---

⁴⁶ Līgotņu Jēkabs. *Latviešu literatūra*. 339. lpp.

⁴⁷ Turpat.

⁴⁸ Līgotņu Jēkabs. *Latviešu literatūras vēsture*. Rīga: D. Zeltiņš, 1908. 428. lpp.

⁴⁹ Roze, Jēkabs. *Zvaigžņu nakts*. *Vērotājs*. Nr. 1905. 1120. lpp.

⁵⁰ A. Br-s. *Ziemeļos*. *Jaunā Dienas Lapa*. Nr.16. - 19.

⁵¹ Dulbe, A. *Ziemeļos*. *Rīgas avīze*. 1906, 28. oktobris. 1. lpp.

Šie citāti ilustrē kopējo viedokli par to, ka, lai arī Akuratera dzeja pirmajos krājumos ir viegli lasāma un uztverama, tomēr tā ir izplūdusi, nerada paliekošu iespaidu uz lasītāju. Tas nozīmē, ka dzejnieks vēl nav atradis veidu, kā spilgtus dzejas tēlus ietvert tiem atbilstošā formā.

Kā viņam raksturīgi motīvi tiek minēti nemiers, kas jāsaprot gan kā neapmierinātība ar pastāvošo iekārtu, gan arī kā psiholoģiska trauksme, meklējumi, sāpes, ilgas, sapņi, arī individuālisms, kas tiek pretrunīgi vērtēts.

Tieši „nemiers” kļūst par vienu no visbiežāk Akuratera personības un daiļrades raksturojumā izmantotajiem vārdiem. Pāvils Rozītis to izvēlējies lietot arī sava raksta par Jāņa Akuratera daiļradi nosaukumā, dodams tam vārdu „Sāpju nemiers”. Rozītis, rakstot par Akuratera dzeju, uzsver, ka „*nemiers ir viņa radošā spēka avots, tā saucamā dinamika, kas dzen viņa radošos impulsus. Nemierā viņš smeļ spēku un iejūsmu saviem darbiem. Nemiers noteic arī viņa stilu*”⁵³. Autors paskaidro: „*Šis ir tā saucamais psihiskais nemiers, kas plūst no individa īpatnēji konstruētas psihes pamatiem*”⁵⁴. Šis motīvs raksturīgs visai Akuratera daiļradei un arī vēlākajos viņa darbu vērtējumos tas tiks īpaši izcelts.

Interesanti arī, ka 1908. gadā, kad Akuraters Norvēģijā uzraksta savu populārāko darbu „Kalpa zēna vasara”, to „*pēc daudziem atraidījumiem to drukāt*”⁵⁵ iespiež „Zalktī”. Tas šķiet neparasti, ņemot vērā, ka šis stāsts vēlāk tiek atzīts par Akuratera labāko darbu. Tomēr jāņem vērā, ka, Akurateram vēl šajā mirklī spēkā bija apsūdzības, uz kuru pamata viņš bija izraidīts uz Pleskavu. Līdz ar to drukāt šo vēlāk populāro un iemīļoto darbu nebija gluži droši. Tomēr tas atrada savu ceļu pie lasītājiem.

Tomēr Akuratera darbu vērtējumi šajā laika posmā ir pat ļoti pretrunīgi. Eduards Rudzītis, aplūkojot Akuratera dzejas krājumu „Bez svētnīcas”, par dzejnieku raksta:

„*Pēc Raiņa viņš pats apdāvinātākais no mūsu sarkanajiem dzejniekiem. Izkoptas, skaistas, gleznām bagātas valodas un stila ziņā viņš stāv gandrīz augstāk par mūsu balto dvēseļu dziesminieku un veco mākslas meistarū J. Poruku*”⁵⁶. Tas ir ļoti labvēlīgs atzinums, lai arī par pašu dzejas krājumu kritiķis nav sajūsmā.

Savukārt sociāldemokrātu izdevumā „Vārds” Arveds Švābe rakstā par dzejas krājumu „Sirds varā” Akuratera dotības raksturo pavisam citādāk: „*Spilgts talents Akuraters nekad*

---

⁵² Līgotņū Jēkabs. *Latviešu literatūra*. 442. lpp.

⁵³ Rozītis, Pāvils. Sāpju nemiers. *Kultūras slāpes*. Rīga: Latvju kultūra, 1924. 55. lpp.

⁵⁴ Turpat.

⁵⁵ Akuraters Jānis. Dienu atspīdumi. *Atziņas II*. 180. lpp.

⁵⁶ Rudzītis, Ed. Bez svētnīcas. *Rīgas Avīze*. 1908, 25. aprīlis. 1. lpp.

nav bijis: *tiktikko viduvējs*⁵⁷. Un atkal Akuraters salīdzināts ar Raini: „*Ja par Raini saka, ka viņš savus mākslas tēlus cērtot marmorā, tad par Akurateri var teikt, ka viņš savus raksta irdenā sniegā*”⁵⁸.

Šīs pretrunas Akuratera mākslas raksturojumā gadsimta sākumā skaidrojamas ar atšķirīgajiem priekšstatiem pat mākslas kritiku gadsimta sākumā. Viena kritiķu daļa par būtiskāko kritikas principu pieņem vēsturisko materiālismu, ar kuru nesaskan Akuratera dekadences laika mākslai raksturīgais izteiktais individuālisms, novēršanās no tagadnes parādībām.

Jāņa Akuratera literārā mantojuma izpēte ir nesaraujami saistīta ar latviešu dekadences, kā mākslinieciskās domas problematizāciju dažādos laikos. Līdz ar to nozīmīgs ir 1906. gadā izdevuma „Dzelme” 5. numurā publicētais raksts „Mūsu mākslas motīvi”, kas jau pieminēts iepriekš. Latviešu literatūras vēstures tradīcijā tas ieguvis „dekadences manifesta” nosaukumu. Tā kā Akuraters tiek dēvēts par teksta autoru, tad rakstā ietvertie uzskati sakrīt arī ar viņa paša uzskatiem. Šo rakstu varētu nodēvēt par 9 tās parakstītāju mākslinieciskās attieksmes izpaudumu, tomēr ne par manifestu vai deklarāciju, jo nekas tajā netiek manifestēts. Manifests parasti sevī ietver programmu un uzdevumus, kuri jāizpilda, lai šo programmu īstenotu. Šajā gadījumā rakstnieki tikai pauž uzskatu, ka māksla „*nevar būt sabiedrības kalpone, jo mums viņa nav līdzeklis, bet gan pats mērķis*”⁵⁹. Rakstā tiek runāts par mākslas kā tīri garīgas, pat svētas parādības vērtību, kura nedrīkst būt pakļauta sabiedrības prasībām un tikt vērtēta pēc derīguma principiem. Tiek pausts arī uzskats, ka „*vienīgi reālais, ko var saprast un aptvert cilvēka apziņa, ir viņa dvēseles iekšējie, dziļākie pārdzīvojumi*”⁶⁰.

Pat mazliet pārsteidzoši, cik liela nozīme šim rakstam piešķirta turpmākajā literatūras kritikā un arī vēsturē. Jau 1905. gadā izdots Haralds Eldgasta romāns „Zvaigžņotās naktis”, kura ievads pat vairāk atgādina manifestu, jo Eldgasts tajā risina jautājumus par mākslas uzdevumiem, piemin nozīmīgākos Eiropas dekadences pārstāvjus, kā arī latviešu autorus, kurus uzskati par savu ideju iemiesotājiem, tostarp arī Akurateru. Tomēr „Dzelmes” grupas manifests it kā iezīmē dekadences kā reāli pastāvoša literārā virziena aprises, kas ar savu nostāju par mākslas jautājumiem nonāk pretstatā sociāldemokrātu pārliecībai.

---

⁵⁷ A. Šv. (Arveds Švābe). J. Akuratera „Sirds varā”. *Vārds I*. 1912. 268. lpp.

⁵⁸ Turpat.

⁵⁹ Mūsu mākslas motīvi. *Latviešu literatūras kritika: rakstu kopojums. 5 sēj.* Sast. A. Grigulis, V. Austrums, A. Ambaine. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1956 – 1964. 2. sēj. 135. lpp.

⁶⁰ Turpat, 134. lpp.

Tomēr, kā norāda Ausma Cimdiņa, „*tajā dekadences jēdziens nav pieminēts ne ar pušplēstu vārdu*”⁶¹. A. Cimdiņa turpina savu domu: „*Tāpat vārdā nav pieminēts neviens no Eiropas dekadences ciltstēviem jeb idejiskiem iedvesmotājiem (F. Nīče, O. Vailds, Š. Bodlērs, M. Māterlinks u.c.) kuru darbi tolaik nebija sveši Latvijas intelligenci, tāpat nav minēts arī latviešu „dekadentu barvedis” Viktors Eglītis*”⁶². Viktors Eglītis pat nav parakstījis šo „deklarāciju”, kā to nodēvējuši paši „dzelminieki”, tāpat arī Fallijs un jau minētais Haralds Eldgasts nav piedalījušies šī raksta tapšanā un turējušies atstatu no rakstnieku kopas.

Dekadence latviešu literatūrā ilgu laiku uztverta kā negatīva parādība, galvenokārt pateicoties gadsimta sākumā tapušajai asajai kritikai, kuras turpinājums redzams Padomju gados tapušajās kritikās un vēsturēs. Akuraters par reakciju uz „Dzelmē” publicēto rakstu saka: „(..) mēs „Dzelmē” *paspējām izlaist mūsu mākslas deklarāciju, par kuru vēlāk veselām grāmatām mums gāza virsū savas nepieklājības Jankava – Jansona kompānija*”⁶³. Galvenā grāmata šajā gadījumā bija Jansona „Fauni vai klauni?”, kas tika izdota 1908. gadā un bija dekadences mākslas kritika vispār. Tajā dekadences literatūra skatīta no marksistiskās literatūras kritikas viedokļa. Dekadences pārstāvjiem tika pārmesta attālināšanās no reālās dzīves, pārmērīga erotika, pat pornogrāfija. Jansons savā apcerē norāda:

„*Rietumeiropas kultūras dzīvē zem dekadences jēdziena plašākā nozīmē saprot: grimstošās, nīkstošās buržuāziskās sabiedrības baiļu, nespēka un izvirtības sajūtu atspoguļojumu mākslā un literatūrā; šīs sajūtas visspilgtāk izpaužas sevišķā virzienā, kas iziet uz mākslas un literatūras novēršanos un attālināšanos no reālās dzīves tiešamības*”⁶⁴. Tādējādi dekadenti attālinās arī no sabiedriskajiem centieniem. Jansons pat tiecas apgalvot: „(..) *dekadentiskais virziens jaunlaiku mākslā un literatūrā asi un naidīgi nostājas pret proletariāta atsvabināšanās cīņu*”⁶⁵. Tomēr asa un naidīga nostāšanās pret minēto proletariāta cīņu, nozīmētu aktīvu rīcību tās kavēšanā, kuru dekadenti taču neizvērš.

Dekadentiem tiek pārmests arī galējais individuālisms, un šim pārmetumam ir pamats. Pašslavināšana parādās arī Akuratera dzejā, kaut vai pašidentifikācijā ar karali, dievu un

---

⁶¹ Cimdiņa, Ausma. Jānis Akuraters un ideju vēsture Latvijā. *Jānis Akuraters un skrejošais laiks*. Rīga: Pils, 2004. 13. lpp.

⁶² Turpat

⁶³ Akuraters Jānis. Dienu atspīdumi. *Atziņas II*. 1924. 175. lpp.

⁶⁴ Jansons-Brauns, J. Fauni vai klauni? Piezīmes par mūsu jaunāko rakstniecību. *Latviešu literatūras kritika*. 2. sēj. 224. lpp.

⁶⁵ Jansons-Brauns, J. Fauni vai klauni? Piezīmes par mūsu jaunāko rakstniecību. *Latviešu literatūras kritika*. 2. sēj. 232. lpp.

sātanu. Tomēr ar individuālisma palīdzību rakstnieki tiecas pretoties mākslas pakļautībai sociālām kustībām. Viņi mākslā galveno uzmanību vērš uz indivīda iekšējiem pārdzīvojumiem, subjektīvu pasaules uztveri. Tomēr gana pamatots ir arī Jansona atzinums, ka „vienmēr mākslinieks atrodas zināmas sabiedriskas kopības vidū, neatšķirami viņš ir saaudzis kopā ar savu sabiedrisko apkārtni, un šādā vai tādā veidā viņa ražojumos vienmēr izpaudīsies zināmas sabiedriskas iekārtas ideoloģija”⁶⁶. Viņš arī izmanto Marksa atziņu, ka nevis apziņa nosaka dzīvi, bet dzīve nosaka apziņu⁶⁷. Šādu uzskatu par rakstnieka un sabiedrības attiecībām pauž arī literatūrzinātnieks Terijs Īgltons, kurš norāda:

„Literāri darbi nerodas no noslēpumainas iedvesma, tie nav arī izskaidrojami tikai ar autoru psiholoģiskajām īpatnībām. Tie ir uztveres formas, īpaši veidi, kā redzēt pasauli; un tādējādi tie ir saistīti ar to valdošo pasaules skatījumu, kas ir attiecīgā laikmeta ideoloģijas „sociālā mentalitāte”⁶⁸.

Tajā pašā laikā arī „Dzelmes” deklarācijā atzīts: „Zināms, kā tagadējā laika pilsoņi mēs esam cieši saauguši ar šī laikmeta psiholoģiju”⁶⁹. Šiem rakstniekiem nav sveša marksistiskā doma, jo viņi aktīvi piedalījušies revolūcijas procesos. Tomēr viņi piebilst:

„(..) atzīdami, ka liela cīņa ir liels skaistums, mēs varam izteikt šo cīņu savos darbos, bet mēs to darīsim tikai tā, kā mēs sajūtam, bet nevis kā mums pavēlēš viena vai otra sabiedrības šķira”⁷⁰.

Te uzreiz jānorāda, ka tiek noraidīta mākslas kalpošana ne tikai proletariāta interesēm, bet arī jebkuras citas šķiras interesēm. Tomēr, jāpiekrīt, ka māksla, neatkarīgi no tā, vai tā kalpo kādas šķiras interesēm, vai nē, tomēr tādā vai citādā veidā atklāj savam laikam un sabiedrībai raksturīgās problēmas. Grūti iebilst, ka cilvēks ir sava laika produkts, ka sabiedrība, tās noteikumi, institūcijas un norises apzināti vai neapzināti veido cilvēku. Rakstnieks nonāk pie kādām atskārsmēm, pauž kādas noskaņas, kas var būt gan progresīvas, gan reakcionāras kādā noteiktā politiskā kontekstā, tomēr tā ir vēsturiskā situācija, kas ļauj viņam pie šādām atskārsmēm nonākt⁷¹.

Jansons indivīda brīvību saskata tieši sabiedriskajos centienos, kamēr „dekadences pārstāvjiem” tā saistās ar tiekšanos pēc mūžīgā, neizzinātā, garīgā, nevis materiālā.

---

⁶⁶ Turpat, 264. lpp.

⁶⁷ Turpat.

⁶⁸ Īgltons, Terijs. *Marksisms un literatūras kritika*. Rīga: ¼ Satori, 2008. 22. lpp.

⁶⁹ Mūsu mākslas motīvi. *Latviešu literatūras kritika*. 2. sēj. 137. lpp.

⁷⁰ Mūsu mākslas motīvi. *Latviešu literatūras kritika*. 2. sēj. 137. lpp.

⁷¹ Īgltons, Terijs. *Marksisms un literatūras kritika*. 24. lpp.

Vēl atliek vien piebilst, ka „Dzelmes” grupa tomēr nebija organizēta mākslinieku apvienība un pēc raksta „Mūsu mākslas motīvi” publicēšanas, katrs drīz vien mākslā aizgāja savu individuālo ceļu. Tā, kā pamatā tomēr šis pētījums ir veltīts Jānim Akurateram, tad jāsaprot, ka Akuratera ciešā saikne ar šīm norisēm mākslā, šo rakstu, kurā, pieņemot, ka tieši viņš ir tā autors, pausti viņa uzskati, kas aicina izvēlēties jaunu mākslas ceļu, radīt jaunu mākslu, kura savā būtībā ir pretrunā ar marksisma prasībām pēc reālistiskas izteiksmes, būtiski iespaido Akuratera vietu latviešu literatūras vēsturē vēlāk.

2.2. Paradigmas maiņa Jāņa Akuratera percepcijā pēc 1. Pasaules kara

Vēsturiskās pārmaiņas bez šaubām raisīja pārmaiņas arī literatūras kritikā. 1918. gadā tika proklamēta Latvijas Republika, tomēr vēl turpinājās Brīvības cīņas, kurās izšķīrās tikko pasludinātās valsts liktenis. 20. gados, nostiprinoties demokrātiskajām vērtībām Latvijā, kreisi noskaņotie rakstnieki un kritiķi zaudēja vadošās pozīcijas. Līdz ar to marksistiskā literatūras kritika zaudēja dominanci literatūras procesu izvērtējumā. Attīstījās cita tipa literatūras kritika, kas netiecās vērtēt literāros darbus pēc vēsturiskā materiālisma principiem.

Ofēlija Sproģere 1942. gadā publicētajā rakstā „Latviešu literatūras kritikas metodes” raksturo 20 gadu laikā latviešu literatūras kritikā nostabilizējušās metodes, kā arī cenšas noskaidrot kritikas uzdevumus. Viņa nonāk pie 2 galvenajiem kritikas uzdevumiem un tie ir: 1) teorētiski analizēt mākslas darbu, 2) ierosināt lasītājā pārdomas par mākslas darbu. Latviešu literatūras kritikā viņa izdala 6 kritikas metodes:

- 1) Impresionistiskā metode, kura balstīta kritiķa personībā un atklāj viņa subjektīvos uzskatus par mākslas darbu. Tā ir visizplatītākā metode. To izmantojis Pāvils Rozītis.
- 2) Interpretētāja metode, kura atreferē literāro darbu. Raksturīga metode Zentas Mauriņas rakstītajās kritikās;
- 3) Socioloģiskā metode, kura mākslas darbu aplūko no sociālo ideju viedokļa
- 4) Psiholoģiskā metode analizē darbu no kāda psiholoģiskā virziena viedokļa
- 5) Būtiskā metode, kuru izstrādā Jānis Veselis, tiecoties literāro darbu vērtēt no estētiskā viedokļa tā totalitātē. Tomēr metodes teorētiskais satvars neskaidrs.
- 6) Formālā metode, kas analizē teksta formu ⁷².

---

⁷² Sproģere, Ofēlija. Latviešu literatūras kritikas metodes. *Rakstniecības un mākslas gadagrāmata 1942*. Rīga: Latvju grāmata, 1942. 50. – 53. lpp.

Redzams, ka par vadošo kritikas metodi ir kļuvusi impresionistiskā metode, kura balstīta kritiķa subjektīvos uzskatos par mākslas darbu.

Sākoties Pirmajam pasaules karam, Akuraters 1915. gadā kādu laiku pavada Maskavā kopā ar citiem latviešu inteliģences pārstāvjiem un piedalās kultūras dzīves organizēšanā. Tomēr 1916. gada rudenī viņš brīvprātīgi iestājas latviešu strēlniekos. Par spīti tam, 1917. gada pavasarī top viņa vēsturiskā drāma „Viesturs”. Kara ainas viņu spēcīgi iespaido un tas manāms viņa prozas darbos, kas tapuši pēc 1920. gada, no kuriem teju pusē tieši vai netieši pieminēts karš un tā sekas. 1917. gada rudenī rakstnieks nonāk Valkā un tur sāk aktīvi darboties kara laika avīzēs, aktīvi iesaistās politiskajos procesos, kuri 1918. gadā noved pie Latvijas valsts dibināšanas. Tomēr situācija nostabilizējas tikai 1920. gadā, kad beidzas Brīvības cīņas. Rakstnieks strādā par valsts ierēdni, ir cienījams rakstnieks, kuru par dekadentu jau vairs neviens nesauc.

Literatūras vēstures turpina rakstīt Līgotņu Jēkabs, kurš piedāvā pavisam citu skatījumu uz Akuratera daiļradi, nekā pirms tam. Viņš savā grāmatā „Mazā latviešu literatūras vēsture” (1921) par Akurateru izsakās šādi: „*Jānis Akuraters ar savu iekšējo nemieru, ilgu pilno meklēšanu, sirsnīgo tēvzemes mīlestību un Latvijas dabas skaistuma izjūtu būs pierindojams mūsu jaunromantiķu skolai*”⁷³. Šajā teikumā mēs atkal sastopamies ar jau iepriekš pieminēto „nemieru”, tomēr te parādās arī jaunas tendences, kuras būs raksturīgas Akuratera daiļrades izvērtējumam turpmāk. Viena no tām ir nacionālie motīvi – tēvzemes mīlestība, Latvijas dabas daiļuma apdziedāšana, kas Akurateram aktuāli arī jau iepriekš, kaut vai, ja ielūkojamies viņa „atmiņu zīmējumā” „Kalpa zēna vasara”. Līgotņu Jēkabs sevišķi uzsver Latvijas nozīmi Akuratera daiļradē: „*(..) pēdējos gados [Akuraters] ņem savus tēlus un simbolus no Latvijas dabas, smeļ idejiskos spēkus no latviešu tautas ideāliem un mākslinieciski pauž un popularizē latviešu tautas patstāvības domu*”⁷⁴. Par Akuratera stāstiem runājot, Līgotņu Jēkabs vēl arī piebilst: „*(..) novērojama novirzīšanās no pārmērīga individuālisma uz spilgtu apvienojošo nacionālismu*”⁷⁵.

Otra tendence, kas iezīmējas Līgotņu Jēkaba vērtējumā ir Akuratera pieskaitīšana jaunromantiķiem vai romantiķiem. Šķiet, šo terminu lietojumā šajā periodā nav izteiktas atšķirības. Akuraters tiek dēvēts par „tipisku romantiķi”, „individuālo romantiķi”, „jaunromantiķi”, „sirds romantiķi”, „nācijas romantiķi”, „cilvēka brīvības romantiķi”.

---

⁷³ Līgotņu Jēkabs. *Mazā latviešu literatūras vēsture*. Valmiera: Dūnis, 1921. 257. lpp.

⁷⁴ Līgotņu Jēkabs. *Mazā latviešu literatūras vēsture*. 237. lpp.

⁷⁵ Turpat, 259. lpp.

Par jaunromantiķi Akurateru savā „Latviešu jaunākās rakstniecības vēsturē: 1885 – 1920” (1921) dēvē arī Andrejs Upīts. Viņš gan nevairās atgādināt Akuratera saikni ar dekadenci, norādīdams, ka no šā Akuratera daiļrades posma palicis maz vērtīgu darbu. Te atkal sastopam jau iepriekš pieminēto „sāpju pilno nemieru”. Bet šķiet, ka Upītim Akurateru vislabāk raksturo vārds „jūsma”. Viss raksts pārpilns ar visdažādākajām „jūsmām”. Te ir „dzejiska jūsma”, „iekšējā jūsma”, „individuāla romantiķa jūsma”, „karstas jūsmas”, „izklaidu jūsmas”, „jūsma virpulis”, „liriskas jūsma versmas”, „plūstošās un klīstošās jūsmas”, „erotiskā jūsma”, „mīlestības jūsma”, „jūsmas noskaņa”, „jūsmas virpuļodamas un plīvodamas aizgūtnēm skrien”. Nav brīnums, ka arī Līgotņu Jēkabs savā nākamajā „Latviešu literatūras vēsturē” Akurateram veltīto nodaļu nodēvē „Jūsmonis dzejnieks”. Jūsma ir dziļš savīļņojums, emocionāla pacilātība, tāpat tas ir aktīvs jūtu stāvoklis, tāpat kā nemiers un trauksme, kas arī bieži tiek lietoti, lai raksturotu Akuratera daiļradi. Tādējādi tiek raksturota Akuratera dzejai raksturīgā emocionalitāte, kura ir aktīva, nevis pasīva.

Arī Upīts norāda uz nacionālajiem motīviem Akuratera daiļradē. Viņš dzejnieku arī nodēvē par „*subjektīvāko no latviešu jaunromantiķiem*”⁷⁶. Upīts arī vērš uzmanību uz erotiskajiem motīviem Akuratera populārākajos stāstos „Kalpa zēna vasara” un „Degoša sala”. Kā citi iepriekš, bet kā vēl daudzi pēc tam, Upīts arī norāda uz Akuratera stāstu varoņu plastiskuma trūkumu: „*Kādā vārdā arī viņus kuro reizi nesauktu, visos viņos viegli uzminam to pašu pazīstamo romantiķa tipu – īstenībā pašu rakstnieku*”⁷⁷. Līdzīgi, rakstot par Akuratera stāstu krājumu „Sapņotāji”, izsakās arī Zenta Mauriņa: „*Visi Akuratera cilvēki ir viņa Es atspoguļojums. (..) Visi viņi – kā sievietes, tā vīrieši, meitenes, tā zēni – runā vienu un to pašu, sava radītāja valodu*”⁷⁸.

Šie spriedumi aktuāli, arī runājot par Akuratera romāniem, kas iznāk 20. gados – „Pēteris Danga” un „Ugunīgi ziedi”. Tos var dēvēt par autobiogrāfiskiem. Šie romāni nesasniedz Akuratera daiļrades virsotnes, tomēr „Pēteris Danga” tiek iekļauts skolās lasāmo grāmatu sarakstos tā kultūrvēsturiskās aktualitātes dēļ. Romāns vēsta par jaunu ideālistu, kurš tiecas pēc garīgas izaugsmes, garīgām vērtībām, bet sastopas ar tautai piemītošo materiālismu. Romāna notikumi risinās uz 1905. gada revolūcijas un tās atplūdu fona, darbībai notiekot gan Latvijā, gan Eiropā.

---

⁷⁶ Upīts, Andrejs. Latviešu jaunākās rakstniecības vēsture 1885 – 1920. I.II. Rīga: D. Zeltiņa un A. Golta apgādība, 1921.265. lpp.

⁷⁷ Turpat. 262. lpp.

⁷⁸ Mauriņa, Zenta. Romantiskie un impresionistiskie momenti Akuratera stāstu krājumā „Sapņotāji”. Daugava. 1928. Nr. 3. 374. lpp.

Zenta Mauriņa, analizējot Akuratera stāstu krājumu „Sapņotāji”, iezīmē romantisma pazīmes, kas raksturīgas arī Akurateram:

1. Romantisms apzīmē izplūstošo kā pretstatu stingri veidotam. Šo īpašību viņa pamana Akurateram raksturīgajā izplūstošajā rakstības stilā, kas jau minēts iepriekš.
2. Romantisms ir noslēpumainais kā pretstats skaidri noteiktam. To viņa saskata Akuratera ilgās pēc nezināmā. (Šīs ilgas tad arī savu vietu atradušas Akuratera pēdējā dzejas krājumā „Neatrastā” (1932)).
3. Romantisms ir ilgu un sapņu pasaule kā pretstats ikdienas dzīvei un apmieram, kā protests tagadnei. To Mauriņa ierauga Akuratera moto: „Lielāks par dzīvi ir dzīves sapnis”.
4. Romantisms ir subjektīvais kā pretstats objektīvam. Šo iezīmi Mauriņa ierauga Akuratera radītajos tēlos, kas visi līdzīgi viņam.
5. Visu lielo romantiķu darbos atrodam aizmūža jautājumu. Tomēr šo pazīmi Mauriņa Akuratera mākslā saskatīt nespēj⁷⁹.

Pēdējās pazīmes trūkums liek viņai secināt:

„Transcendentā momenta trūkums viņu [Akurateru] atšķir no romantiķiem par excellence un tuvina viņu impresionistiem. (...) A. ir ne visai spilgts, ne visai konsekvents, bet tomēr impresionistiskās mākslas pārstāvis”⁸⁰.

Būtisks literatūras vēstures apkopojums iznāk 1935. gadā. Tā ir „Latviešu literatūras vēsture” sešos sējumos, kuras redaktori ir Ludis Bērziņš un Kārlis Egle. 4. sējumā iekļauta Zentas Mauriņas sarakstītā apcere par Jāni Akurateru. Šeit viņa turpina runāt par impresionisma ietekmēm Akuratera daiļradē. „*Neviens no mūsu dzejniekiem tik aizrautīgi un konsekventi nav slavinājis acumirkļa skaistuma*” un „*(...) atsevišķā momentā Akurateram ieslēgts viss,*”⁸¹ raksta Zenta Mauriņa. Viņa arī uzsver ārzemju literatūras ietekmi uz Akurateru, pieminot autorus, kuri bijuši būtiski Akuratera mākslinieka personības izveidē. Starp tiem – krievu rakstnieki Gogolis, Turgeņevs, Tolstojs, Puškins, vācu filozofi Nīče un

---

⁷⁹ Turpat. 375. lpp.

⁸⁰ Mauriņa, Zenta. Romantiskie un impresionistiskie momenti Akuratera stāstu krājumā „Sapņotāji”. Daugava

⁸¹ Mauriņa Zenta. Jānis Akuraters. *Latviešu literatūras vēsture 6 sēj.* Rīga: Literātūra, 1935 – 1937. – 4. sēj. 98. lpp.

Štirners, kā arī dzejnieks Heine, tad Vailds, Māterlinks, Bodlērs un Ibsens, kuru darbus Akuraters arī atdzejojis.

Jānis Veselis rakstā „Akuratera mākslas romantisms”, kas arī ir veltīts stāstu krājumam „Sapņotāji”, iebilst Zentai Mauriņai, ka Akuratera dzejā tomēr ir atrodams, viņsprāt, trūkstošais aizmūža motīvs:

„Akuraters daudz vieglāk, gribētos teikt, paviršāk un vieglprātīgāk pieskaras aizmūža jautājumiem, nekad nemēģina tos pilnīgi atrisināt, tomēr šie jautājumi viņa darbos tiek uzstādīti”⁸².

Viņš arī nonāk pie jautājuma, vai Akuraters uzskatāms par impresionistu vai romantiķi? Veselis norāda, ka: *„Romantisms atbilst noteiktai psihiskai struktūrai, proti, dvēselei ar tās emocijām, jūsmām, ilgām, sapņiem (..), impresionisms turpretim iezīmē tikai zināmu attieksmi pret ārpasauli, zināmu formas paņēmienu, acumirkļa iespaidu tēlošanas veidu”⁸³. Tādēļ „pēc būtības Akuraters noteikts romantiķis, bet pēc stila un formas paņēmieniem to var saukt arī par impresionistu”⁸⁴.*

Veselis arī norāda, ka Akuraters nav tagadnes apdziedātājs: *„Viņa dzeja plaukst vai nu sapņos par pagātni, vai sapņos par nākotni, bet nekad neatrod piepildījuma tagadnē”⁸⁵.*

20. gados iznāk arī Akuratera kopotie raksti 12 sējumos. Ievadu sarakstījis Pēteris Ērmanis, kurš sniedz bagātīgu Akuratera biogrāfisko materiālu un arī nopietnu daiļrades raksturojumu. Viņš parāda Akuratera daiļrades un personības attīstības kopainu, atklājot, kā rakstnieks pakāpeniski pāriet no „lepni brīva individuālisma” līdz ilgām pēc klusuma un gaismas, kā arī Erosam, kas pētnieka uzskatā ir būtiskākie motīvi Akuratera daiļradē.

Šajā laikā arī mainās uzskati par dekadences mākslu, jo sociāldemokrātu viedoklis vairs nav noteicošais. A. Prandes sastādītajā grāmatā „Latvju rakstniecība portrejās” atrodama atsevišķa nodaļa, kas veltīta dekadentisma un jaunklasīcisma literatūras pārstāvjiem. Te arī Akuratera vārds. Par dekadenci šeit rakstīts:

„Dekadentisms uzstāda mākslai citādus idejiskus un estētiskus prasījumus nekā iepriekšējie virzieni. Viņš iet cīņā ar pozitīvismu, vēsturisko materiālismu un sociālismu.

---

⁸² Veselis, Jānis. Akuratera mākslas romantisms. *Pārdomu grāmata: Esejas, kritikas, apcerējumi*. Rīga: Valters un Rapa, 1936. 189. lpp.

⁸³ Turpat. 190. lpp.

⁸⁴ Turpat

⁸⁵ Turpat. 189. lpp.

Estētiskā ziņā dekadentisms atmet reālisma un romantisma paņēmienu. Žanrs dekadentus neinteresē nemaz, bet galvenais psihe”⁸⁶.

Pēkšņi dekadence ir kaujas māksla, kas dodas cīņā ar citiem virzieniem. Tāpat dekadenti atmet atsevišķus romantisma un reālisma paņēmienu. Tomēr precīzs novērojums izteikts par šajā laikā radušos kritiku un literatūras zinātnes attīstību:

„Stipri ierosinošu iespaidu šī laikmeta literāriskās kustības dara uz mūsu kritiku, kurā cīnās divi pretēji virzieni: individuālistiskais un socioloģiskais, kuru pamatā vienā pusē kritiskais ideālisms un otrā vēsturiskais materiālisms”⁸⁷.

Mācību grāmatās Akuraters iekļauts pie romantiķiem. Tajās uzsvērts arī individuālistiskais un patriotiskais motīvs viņa mākslā. Aplūkojot viņa daiļradi vienmēr un visur par labākajiem viņa sacerējumiem tiek atzīti viņa stāsti „Degoša sala” un „Kalpa zēna vasara”. Lai arī šajā laikā rakstnieks ļoti ražīgi strādā, tomēr neviens cits viņa darbs popularitātē nepārspēj šos divus.

Svarīgi piebilst, ka 1937. gadā Akuraters kā pirmais iegūst Ulmaņa dibināto Tēvzemes balvu. Pēc šī notikuma tapušajās literatūras vēsturēs tiek pieminēts arī šis svarīgais fakts. Tomēr grūti raksturot Akuratera un Ulmaņa attiecības. 1934. gadā pēc Ulmaņa veiktā valsts apvērsuma Akuraters it kā labprātīgi pamet Latvijas Radiofona direktora amatu. Tomēr ir starp Akuratera pētniekiem pieņemts uzskatīt, ka Akuratera vietā vienkārši bija jāieliek kāds Ulmanim uzticamāks cilvēks. Šādu uzskatu 1976. gadā piesaka Ilgonis Bērsons ar rakstu „Individuālista nemiers”. Diezgan pretrunīgi jālūkojas uz Akuratera iebildumiem pret diktatūras iespējamību Latvijā, kurus viņš publicē presē 1933. gadā un neilgi pēc apvērsuma publicēto rakstu „Lai top latviska Latvija”, kas savukārt Ulmaņa soli tiecas attaisnot. Tomēr Akuratera dzejā neatrast slavinājumus Vadonim. No šodienas skatupunkta raugoties, grūti spriest par to vai Tēvzemes balva kalpoja kā miera izlīgums starp Ulmani un Akurateru. Apstiprinājumu tam atrast grūti.

---

⁸⁶ Prande, A. *Latviešu rakstniecība portretēs*. 1926. 317. lpp.

⁸⁷Turpat.. 317. lpp.

3. JĀŅA AKURATERA PERCEPCIJA PADOMJU LITERATŪRAS VĒSTURĒ

1940. gadā Latvijas teritorijā ienāca Padomju Savienības karaspēks, sev līdzī atnesot ne tikai būtiskas pārmaiņas politiskajā, bet arī kultūras dzīvē, piesakot atkal jaunu paradigmas maiņu un atgriežoties pie marksisma idejām literatūras izvērtējumā. Akuratera literārā mantojuma lielākā daļa pamazām nokļuva „novecojušo grāmatu” sarakstos. Iespējams, ka viņam, līdzīgi kā Edvartam Virzam, paveicās nepieredzēt šo laiku. Neilgajā vācu okupācijas laikā no 1942. līdz 1944. gadam, Akuratera daiļrade piedzīvoja neilgu atdzimšanu, kad tika izdota viņa dzejas izlase. Tomēr, atgriežoties PSRS karaspēkam, no jauna tika pārvērtēts latviešu literārais mantojums, un, lai gan Akurateram tajā vieta atradās, tomēr viņš atkal tika nostādīts grēkāža lomā, līdzīgi kā gadsimta sākumā, kad saņēma skarbu kritiku kā tā saucamās „Dzelmes” grupas dalībnieks. Uzreiz jānorāda, ka Padomju Latvijā netika izdots neviens Akuratera dzejas un prozas krājums vai izlase, tomēr 2 reizes tika izdots stāsts „Kalpa zēna vasara” (1956. gadā un 1970. gadā), un 1971. gadā arī stāsts „Degoša sala”. Drāmas teātrī tika uzvesta Akuratera luga „Šis un tas Itnekas”, tika izdotas arī viņa tulkotās H. Ibsena lugas „Pērs Gints” (1956. un 1979. gadā) un „Brands” (1987. gadā), kuras arī piedzīvoja latviešu teātra vēsturē nozīmīgus uzvedumus⁸⁸.

Tajā pašā laikā Akuratera piemiņa tika saglabāta starp trimdas latviešiem. Jau 1945. gadā Stokholmā tika izdota „Kalpa zēna vasara”. Vēlāk Amerikas Savienotajās valstīs apgādā „Tilts” iznāca vairāki Akuratera stāstu krājumi.

Lai saprastu Jāņa Akuratera vietu Padomju literatūras vēsturē, vispirms jāsaprot, cik liela daļa no viņa literārā mantojuma tika iekļauta „novecojušo izdevumu sarakstā” un izņemta no publiskās aprites. „Apvienotajā novecojušo izdevumu sarakstā”, kas izdots 1951. gadā un apvieno 7 sarakstus, iekļauti 32 izdevumi ar Akuratera vārdu. Izņemami bija abi romāni, 20. un 30. gados izdotie stāstu krājumi, kopoto rakstu 3. – 12. sējums, Akuratera revolūcijas atmiņas „Dienu atspīdums”, atsevišķu stāstu izdevumi, dzejas krājumi „Dienu prieks” un „Latvijas balādes”, kā arī pēc rakstnieka nāves iznākusī dzejas izlase „Dzejas un balādes”, tāpat arī lugas „Pieci vēji”, „Tautas darbinieki” un „Atis Kronvalds”. Līdz ar to no Akuratera plašā un daudzveidīgā literatūras mantojuma paliek pārsvarā līdz Pirmajam pasaules karam tapušie darbi, Latvijas neatkarības gados tapušie sacerējumi vēl arvien ir mazāk pazīstama Akuratera daiļrades daļa.

---

⁸⁸ „Pērs Gints” 1979. gadā Ādolfa Šapiro režijā tika uzvests Jaunatnes teātrī ar Uldi Pūcīti titullomā. „Brands” tika uzvests Dailes teātrī 1975. gadā Arnolda Liniņa režijā ar Juri Strengu un Hariju Liepiņu Pēra Ginta lomā.

Pie literatūras mantojuma pārvērtēšanas darbs tiek uzsākts jau 1941. gadā. Jānis Niedre priekšlasījumā „Piezīmes par latviešu literatūras vēsturi” norāda:

„Latviešu literatūras vēsturei svarīga nozīme mūsu kultūras dzīvē. Bet pašlaik tajā valda vēl diezgan liela neskaidrība, lielāka nekā citos kultūras nozaru jautājumos. Tāpēc jo svarīgi un nepieciešami marksistiskās kritikas gaismā pārvērtēt visus vecos literatūras vēstures materiālus, visas līdz šim iegūtās zināšanas par rakstniekiem un viņu literāriem darbiem”⁸⁹.

Ar vienu no būtiskākajiem marksistiskās literatūras kritikas principiem jau iepazināmies, aplūkojot J. Jansona (Brauna) apceri par dekadentisko literatūru „Fauni vai klauni?”. Šis princips, kā norāda K. Vērdiņš, ir šāds: „Marksistiskās kritikas uzmanības centrā ir literāra darba saistība ar vēsturiskajiem apstākļiem, kas to radījuši, kā arī literatūras attiecības ar ideoloģiju, kura tieši vai netieši ietekmē katra literāra darba tapšanu”⁹⁰. Tā arī Niedra uzskata: „Tā kā rakstnieks vienmēr pieder savam laikmetam un šķirai, tad, novērtējot rakstnieku darbus, jāatrod tie šķiriskie un laikmetiskie pamati, kas nosaka viena vai otra rakstnieka darbu”⁹¹. Viņš runā par latviešu literatūras vēstures periodizāciju atbilstoši vēsturiskajiem apstākļiem. Nonākot pie revolūcijas perioda rakstniekiem un īsa to raksturojuma, viņš sniedz pozitīvu Kārļa Skalbes darbu vērtējumu, bet par Jāni Akurateru izsakās šādi:

„Negatīvāk jānovērtē Jāņa Akuratera darbi. Viņa „Kalpa zēna vasara”, tāpat „Degošā sala” ir vērtīgs ieguvums mūsu literatūrai tomēr savos pārējos darbos šis rakstnieks pievēršas sabiedriskos pamatus zaudējušai latviešu inteliģences daļai, tēlo šīs inteliģences pesimistiskās izjūtas”⁹².

Šāds atzinums par Akuratera stāstu „Kalpa zēna vasara” un „Degošā sala” īpašo vērtību Akuratera mantojumā nav nekas jauns. Jau minēts, ka arī Latvijas brīvvalsts laikā šie stāsti tika atzīti par Akuratera daiļrades virsotnēm. Stāstu mākslinieciskā vērtība patiešām nav apšaubāma, arī marksisma kritikas kontekstā. Šie divi stāsti ir galvenie darbi, kas palīdz saglabāt Jāņa Akuratera vārdu aktuālu latviešu literatūras vēsturē arī laikā, kad liela daļa viņa literārā mantojuma tiek lemta aizmirstībai.

---

⁸⁹ Niedre, Jānis. Piezīmes par latviešu literatūras vēsturi. *Karogs*. 1941, Nr. 5. 693. lpp.

⁹⁰ Vērdiņš, Kārlis. *Mūsdienu literatūras teorijas*. Rīga: LU LMFI, 2013. 237. lpp.

⁹¹ Niedre, Jānis. Piezīmes par latviešu literatūras vēsturi. *Karogs*. 694. lpp.

⁹² Turpat. 696. lpp.

Savukārt 1945. gadā Edgars Damburs par pagātnes literāro mantojumu raksta šādi: „Mēs nebūt nedomājam noliegt to vērtīgo, ko devuši mūsu literatūrai vidusšķiras progresīvās inteliģences rakstnieki”⁹³. Pie tādiem viņš min Plūdoni, Jāni Poruku, Pāvilu Rozīti, Aspaziju un arī Jāni Akurateru. Viņš piebilst: „Protams, neviens no šiem dzejniekiem neaizgāja līdz marksistiskajam pasaules uzskatam, neuzņēmās aktīvās revolucionārās cīņas ceļu – tomēr viņu dzejas progresīvā daļa palīdzēja ārdīt vecās sabiedrības kapitālistiskos pamatus, izteica kopīgos centienus, kas viņoja visu progresīvo ļaužu prātus”⁹⁴. Tas ir kā zināms aicinājums neizdzēst šo rakstnieku devumu no literatūras vēstures.

1947. gadā žurnālā „Karogs” publicētajā rakstā ar nosaukumu „Jaunā literatūra un jaunā literatūras zinātne” Jānis Niedre apraksta „jaunās” literatūras pamatprincipus, pretstatot to Rietumu literatūras parādībām. Tāpat viņš piedāvā arī jaunās literatūrzinātnes principus, kuros iezīmējas „vulgārā marksisma” tendences. Kārlis Vērdiņš norāda, ka vulgārā marksisma „pārstāvji uzskatīja, ka māksla ir cieši atkarīga no sava laikmeta materiālās bāzes”⁹⁵. Šādu uzskatu novērojam jau minētajā rakstā:

„Padomju literatūras vēsturnieks nevienu literāru parādību neņem atrauti, abstrakti no materiālās bāzes, no sava laikmeta sociāli ekonomiskajiem pamatiem, no ražošanas spēku attīstības līmeņa”⁹⁶.

Kārlis Vērdiņš norāda uz vēl vienu raksturīgu vulgārā socioloģisma principu: „Tā veidotājs Valerjans Pereverzevs un viņa sekotāji akcentēja literatūras pilnīgo atkarību no ekonomiskajiem faktoriem un rakstnieka devumu izprata, kā viņa šķiriskās piederības izpausmi”⁹⁷. Arī šādu ideju iespējams atrast Niedres rakstā:

„Jebkurš rakstnieks ir sava laikmeta auklējums, savos darbos viņš parādās kā zināmas šķiras ideologs, tās – acis, ausis, sirdsapziņa. Sabiedriskās šķira, pie kuras rakstnieks pieder, ir arī viņa mākslinieciskās daiļrades arsenāls”⁹⁸.

Tāpat kā par vienu no galvenajiem pagātnes literatūras izvērtēšanas principiem Niedre piesaka „literatūras kalpošanu tautas interesēm”⁹⁹. Niedre raksta, ka, ņemot vērā izvirzītos principus, ir jāraksta jauna literatūras vēsture, kurā tad necīga vieta būtu tādiem autoriem kā

---

⁹³ Damburs, Edgars. Latviešu padomju dzeja. *Karogs*. 1945, Nr. 7. – 8. 732. lpp.

⁹⁴ Turpat. 732. lpp.

⁹⁵ Vērdiņš, Kārlis. Marksisms. *Mūsdienu literatūras teorijas*. 240. lpp.

⁹⁶ Niedre, Jānis. Jaunā literatūra un jaunā literatūras zinātne. *Karogs*. 1947, Nr. 11. 2226. lpp.

⁹⁷ Vērdiņš, Kārlis. Marksisms. *Mūsdienu literatūras teorijas*. 240. lpp.

⁹⁸ Niedre, Jānis. Jaunā literatūra un jaunā literatūras zinātne. *Karogs*. 2227. lpp.

⁹⁹ Turpat. 2232. lpp.

J. Akuraters, A. Saulietis, A. Niedra, J. Janševskis un J. Neikens, bet nozīmīga vieta jaunās strāvas pārstāvjiem¹⁰⁰. Šāds vulgārsocioloģiskais skatījums uz latviešu literatūras vēsturi būs dominējošs arī lielākajos tai veltītajos pētījumos.

Par vienu no galvenajiem jaunās latviešu literatūras vēstures rakstītājiem kļūst Andrejs Upīts, kurš kā marksistiski noskaņots kritiķis sevi pieteica jau gadsimta sākumā. 50. gadu sākumā tiek izdotas viņa Latvijas Valsts universitātē lasītās lekcijas par latviešu literatūru. 1. sējumā redzama ļoti asa un noraidoša attieksme pret dekadences un jaunklasīcisma tendencēm latviešu literatūrā gadsimta sākumā. Šeit tad arī redzams, no kurienes latviešu literatūras vēsturē raksts „Mūsu mākslas motīvi” ieguvis „dekadences manifesta” nosaukumu, kā arī, no kurienes vispārējais pieņēmums par Akurateru kā manifesta autoru:

„„Dzelmē” 1906. g. topošie dekadenti iespiež 9 rakstnieku grupas parakstītu sacerējumu „Mūsu mākslas motīvi”, tas uzskatāms par jaunā virziena manifestu, nepārprotami Akuratera rokas darinātu”¹⁰¹.

Upīts uzsver Jāņa Akuratera ciešo saikni ar dekadenci, tāpat kā pirms 1. Pasaules kara, atkal nosodot viņam piemītošo „absolūto individuālismu”. Upīts raksta: „Akuraters ir visstraujākais un skaļākais dekadentu ansamblī, afišu sastādītājs un izkārtnu krāsotājs”¹⁰².

50. gados iznāk arī jauns latviešu literatūras vēstures apkopojums 6 sējumos. Bronislavs Tabūns par šo darbu raksta:

„Kopdarbs lielā mērā vērtējams kā reālisma izpētes vēsture latviešu literatūras procesā. Reālisms te saprasts kā vispatiesākais dzīves un mākslas uztveres un atveides princips, to tendenciozi sasitot ar šķirisku socialitāti un šai ziņā pretstatot citiem virzieniem, īpaši literatūrai ar individuālisma tematiku”¹⁰³.

Tātad tajā turpinās jau nosauktās „vulgārā socioloģisma” tendences. Akuratera daiļrades raksturojums ievietots 4. sējuma, kura nosaukums ir „Buržuāziski demokrātisko revolūciju periods no 20. gs. sākuma līdz 1917. gadam”, nodaļā „Buržuāziski demokrātisko revolūciju perioda rakstnieki”. Par Akurateru šajā procesa izvērtējumā rakstījusi M. Dombrovska. Viņa rakstā uzsver Akuratera anti-sociālistiskos uzskatus, nodēvējot viņu par „vienu no niknākajiem marksisma pretiniekiem”. Šķiriskā piederība arī ir būtisks faktors Akuraters daiļrades izvērtējumā:

---

¹⁰⁰ Niedre, Jānis. Jaunā literatūra un jaunā literatūras zinātne. *Karogs*. 2232. lpp.

¹⁰¹ Upīts, Andrejs. *Latviešu literatūra I. 1885 – 1905*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1951. 273. lpp.

¹⁰² Turpat. 276. lpp.

¹⁰³ Tabūns Bronislavs. *Latviešu literatūrvēstures*. Rīga: LU, 1993. 19. lpp.

„Akuraters ar savām uzskatu svārstībām, skaļo protestu un tikpat skaļo indivīda absolūtās brīvības sludināšanu nav izņēmuma parādība mūsu literatūrā, tikai viena no spilgtākajām. Šāds ceļš vairāk vai mazāk raksturo visu to sīkburžuāziskās inteliģences daļu, kas neatrod kopīgu ceļu ar darba tautu”¹⁰⁴.

Daudzkārt izmantots vārds „reakcionārs”, lai raksturotu gan rakstnieka politiskos uzskatus, gan mākslu. Iezīmēta arī rakstnieka saikne ar Rietumeiropas, sevišķi Francijas kultūru. Raksturojot Akuratera pirmos dzejoļu krājumus, Dombrovska jau tradicionāli izmanto vārdus „nemiers” un „trauksme”: „Pirmajos Akuratera dzejoļu krājumos „Zvaigžņu nakts” (1905.) un „Ziemeļos” (1906.) dominējošais motīvs ir romantisks neskaidrs nemiers un trauksme (..)”¹⁰⁵. Tiek uzsvērts Akuratera buržuāziski nacionālistiskais noskaņojums un negatīvā nostāja pret Oktobra revolūciju. Galīgais spriedums par rakstnieka literāro mantojumu sniegts šāds:

„Akuraters ar savas daiļrades lielāko daļu ir tipisks buržuāziskās literatūras pārstāvis, individuālistisku un nacionālistisku ideju sludinātājs, dekadents. Tomēr atsevišķi viņa darbi paliek mūsu literatūras mantojumā”¹⁰⁶.

Šie atsevišķie darbi autores izpratnē ir revolucionārā dzeja (dzejoļi „Ar kaujas saucieniem uz lūpām” un „Gaidot”), daļēji pēckara lirika, stāsti „Kalpa zēna vasara” un „Degoša sala”, luga „Šis un tas Itnekas”, kā arī novecojušo grāmatu sarakstā iekļautā komēdija „Tautas darbinieki”, kas minēts kopā ar stāstu „Pilsonis Zandarts”, kas atrodams krājumā „Dzīves vērtos”, kas arī iekļauts novecojušo grāmatu sarakstā.

60. gados jau parādās aicinājumi literatūras mantojumu pārvērtēt, lai arī 50. gados veikts liels literatūrvēsturiskā materiāla apkopošanas darbs, kas rezultējies gan jau minētajā un aplūkotajā „Latviešu literatūras vēsturē”, gan arī kritisko rakstu apkopojumā „Latviešu literatūras kritika” 5 sējumos, ko sastādījis A. Grigulis. Aicinājumu „ielūkoties dziļāk pagātnes literāro vērtību pūrā” 1967. gadā žurnāla „Karogs” 10. numurā ievieto Ilgonis Bērsons. Viņš atzinīgi izsakās par jau paveikto darbu, un arī par iecerētajiem dažādu autoru kopoto rakstu izdevumiem, tomēr pauž arī uzskatu :

„Šķiet, ka saasināma uzmanība uz to, lai tiktu nosprausti **jauni** uzdevumi, jo, pirmkārt, pašos pēdējos gados agrāko literāro darbu izdošana ir tā kā apsūkusi, otrkārt, šad

---

¹⁰⁴ Dombrovska, M. Jānis Akuraters. *Latviešu literatūras vēsture. 4. sēj.* Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1957. 293. lpp.

¹⁰⁵ Turpat. 295. lpp.

¹⁰⁶ Turpat. 306. lpp.

tad dzird balsis, ka viss labais jau esot pārņemts un ka nevajagot parādīt godu rakstniekiem, kuru dzīve un daiļrade ir pretrunīga”¹⁰⁷. Bērsone iebilst pret literatūras vērtējuma pilnīgu atkarību no rakstnieka šķiriskās piederības un politiskajiem uzskatiem, par piemēru minot krievu literatūrzinātnē veikto Ivara Buņina darbu apzināšanu, pievēršoties, pirmkārt un galvenokārt, rakstnieka atstātajām literārajām vērtībām, nodalot tās no politiskajiem uzskatiem. Bērsone norāda:

„Redzam, ka literatūrzinātnē ierakstītie vērtējumi var novecot, vēl vairāk – var pat izrādīties nepatiesi, ja nav dibināti uz daiļrades būtības izpratni, uz mākslas nezūdošo vērtību akcentējumu, bet gan vienīgi uz paša rakstnieka biogrāfiju. Ja pārlietu uzsver rakstnieka atsevišķās politiskās svārstības vai kļūdas, nereti vairs nespējam atvērt literatūras pūru, jo it kā nezinām, ko ar to darīt”¹⁰⁸.

Bērsone runā par vairāku rakstnieku literārā mantojuma pārskatīšanu, tostarp Aspazijas: *„Pienācis laiks lauzt pseidozinātnisko shēmu par Aspazijas dzeju, kā par nepārtraukti lejupejošu līkni.*”¹⁰⁹ Tāpat viņš aicina arī pārskatīt Sudraba Edžus, Jāņa Grota, Jāņa Jaunsudrabiņa, kā arī Jāņa Akuratera literāro mantojumu. Par Akurateru Bērsone raksta: *„Tas, ka padomju laikā izdota tikai „Kalpa zēna vasara”, liecina nevis par Akuratera nenoderīgumu mūsu laikmetam, bet gan par mūsu neizdarību. (..) Akurateru nevar novērtēt ar trafaretām frāzēm par kalpošanu reakcijai – vajadzīga iedziļināšanās viņa daiļradē, kas glabā paliekamas idejiski estētiskas vērtības*”¹¹⁰. Bērsone tāpat aicina rūpīgāk izpētīt Akuratera daiļradi un ar to saistītās problēmas.

1976. gadā Jānim Akurateram aprit 100 gadi un, lai arī šis notikums netiek plaši atzīmēts, tomēr interese par Akurateru palielinās. „Karoga” 1976. gada 1. numurā Ilgonis Bērsone ievieto rakstu par Akuratera 20. – 30. gadu daiļradi, to nosaucot „Individuālista nemiers”. Vēl nesen šis raksts tika pieminēts arī Latvijas Televīzijas raidījumā „Melu laboratorija”, kas bija veltīts literatūras un varas attiecībām padomju Latvijā. Raidījumā tika citēts Glavļita priekšnieces A. Lucēvičas ziņojums: *„Tika izdarīti labojumi I. Bērsone rakstā „Individuālista portrets” žurnālā „Karogs”, kurā autors sava pētījuma rezultātus pretstatīja VISU oficiālo pēckara perioda izdevumu atzinumiem Jāņa Akuratera daiļrades vērtējuma jautājumā. Par Akurateru rakstā tika runāts kā tikai un vienīgi progresīvu kultūras*

---

¹⁰⁷ Bērsone, Ilgonis. Ielūkosimies dziļāk pagātnes literāro vērtību pūrā. *Karogs*. 1967, Nr. 10. 128.lpp.

¹⁰⁸ Turpat. 130. lpp.

¹⁰⁹ Turpat.

¹¹⁰ Turpat. 134. lpp.

darbinieku”¹¹¹. Bērsone savā rakstā ievadā citē dažādus izdevumus, kas uzsver Akuratera kā buržuāzistiski nacionālistisku rakstnieku, marksistisko ideju ienaidnieku. Tās ir frāzes, kuras rakstos par Akurateru atkārtojas nemitīgi. Tomēr Bērsone tiecas mainīt šo vienpusīgo priekšstatu, principā izaicina padomju gados radīto literatūras kanonu, kurā Akurateram ierādīta skaidra vieta. Bērsone savā rakstā atklāj Akuratera ne tik viennozīmīgo nostāju pret 20. – 30. gadu politiskajiem un kultūras apstākļiem Latvijā. Viņš norāda: „*Jārunā ne vien par buržuāzisko nacionālismu Akuratera darbībā, bet arī par zināmu norobežošanu no buržuāzijas, no tās reakcionārās ideoloģijas, jārunā ne vien par romantismu, bet arī par reālismu viņa daiļradē*”¹¹². Tas patiesi ir izaicinošs apgalvojums tā laika politiskajos apstākļos. Bērsone arī atklāj, ka Akuraters publicējis satīriskus rakstus ar pseidonīmu „Ezops”. Arī viņš min Akuratera satīriskos stāstus, kas publicēti krājumā „Dzīves vārtos” un lugu „Tautas darbinieki”. Svarīgi, ka raksta autors arī izpētījis Akuratera attieksmi pret diktatūras ideju, kas sabiedrībā populāra pirms Ulmaņa apvērsuma, kā arī rakstnieka attiecības ar Ulmaņa režīmu.

Tāpat svarīgs ir arī šis Bērsone atzinums: „*Manuprāt, nav pareizi teikt, ka Akuraters bijis 1905. gada revolūcijas līdzgājējs un revolūcijas atkritējs, kā var lasīt mūsdienu literatūrvēstures apskatos. (..) Svarīgi uzsvērt, ka Piekto gadu un reakcijas laiku Akuraters neaizmirst nevienā dzīves periodā un diezgan bieži tos iemūžina dažādos rakstniecības žanros*”¹¹³. Bērsone piedāvātais viedoklis stipri atšķiras no tā, ko atrodam arī žanroloģijā izdotajās grāmatās, kā Vitolda Valeiņa „Latviešu lirikas vēsture” (1976) un „Latviešu lirika XX gadsimta sākumā” (1973). Bērsone piedāvā Akurateru kā sarežģītu un neviennozīmīgi vērtējamu personību, kuru izprast nevar, balstoties tikai rakstnieka šķiriskajā piederībā. Personību veido ne tikai sabiedriskie apstākļi, bet arī cilvēka individuālā pieredze, kas katru padara unikālu.

Tāpat 1976. gadā Akuratera simtgades noskaņās gadagrāmatā „Varavīksne 1976” ievietots Ojāra Zandera raksts „Jānis Akuraters. Par Jāņa Akuratera daiļrades sākumposmu”. Lai arī simtgade nav pieminēta, tomēr rakstnieka dzimšanas gads un arī datums norādīti. Zanders raksturo Akuratera dzīvi un daiļradi līdz 1905. gada revolūcijai, rakstam līdzās publicējot arī atsevišķas rakstnieka vēstules draugiem no apskatītā perioda.

---

¹¹¹ LTV raidījums „Melu laboratorija” 2013. gada 10. novembrī.

¹¹² Bērsone, Ilgonis. Individuālista nemiers. *Karogs*. 1976, Nr. 1. 147. lpp.

¹¹³ Turpat. 152. lpp.

Tomēr svarīgi arī ielūkoties jau pieminētajās Vitolda Valeiņa grāmatās, kas izdotas 70. gados. Tajās valda tas pats „vulgārā socioloģisma” uzskats, ka mākslas darba vērtību nosaka tikai tā sabiedriskā nozīmība. „Dzejnieka un dzejas darba vērtību vai mazvērtību nenosaka ne tematika, ne tehniskās virtuozitātes pakāpe, ne arī tāda individuālā oriģinalitāte, kam nav „zelta seguma”, t. i., trūkst sabiedriskas rezonanses”¹¹⁴, grāmatas „Latviešu lirika XX gadsimta sākumā” ievadā raksta Valeinis. Abās viņa grāmatās kā galvenais un izcilākais latviešu dzejnieks visos laikos izcelts Rainis. Tomēr te parādās pāris interesantas domas arī par Jāni Akurateru. Piemēram, runājot par revolūcijas perioda liriku, Valeinis par Skalbi un Akurateru izsakās šādi: „Kā noteikti individuālisti ar 1905. gada revolūciju viņi bija gaužām maz saistīti”¹¹⁵. Šis apgalvojums pavisam noteikti ir aplams, ja ņemam vērā gan Akuratera revolūcijas atmiņas, gan arī to, ka abi rakstnieki par piedalīšanos revolūcijas aktivitātēs tika apcietināti un nonāca trimdā. Akuraters un viņa biedri Kārlis Skalbe, Kārlis Krūza un citi tiek skarbi nodēvēti par renegātiem, savas iepriekšējās pārliecības noliedzējiem. Protams, neiztikt arī bez dekadences mākslas kritikas. Valeinis arī nosoda šo dzejnieku nacionālos centienus un darbību 1. Pasaules kara laikā. Par dzejniekiem, kas savus darbus velta kara tematikai, tostarp Akurateru, Valeinis izsakās šādi: „Paši šie „kūpošo asins straumju” apgavilētāji un „smaidošo” jaunekļu pavadītāji uz viņpasauli savus fantazējumus neizperēja vis pozīcijās, ierakumos, bet gan rosīdamies pa buržuāzisko izdevumu redakcijām. Viņi ar šiem kara propagandas darbiem uzlūkojami par kauna traipu tautas vēsturē”¹¹⁶. Protams, šādi apgalvojumi iekļaujas oficiālajā ideoloģijā, tomēr Valeiņa grāmatās šī ideoloģija izpaužas īpaši agresīvi.

Viedokļi par Jāņa Akuratera daiļradi atrodami arī Valda Ķikāna grāmatā „Dziedi man, mūza...” (1972), kas ir pētījums par poēmām latviešu literatūrā, un Benitas Smilktiņas „Latviešu novele” (1981). Ķikāna grāmatā redzami tie paši uzskati par Akurateru, kurus Bērsone tiecas mainīt. Tomēr Smilktiņas grāmatā jau redzamas ne tik vienpusīgas domas – autore pievēršas rakstnieka 30. gadu novelēm, saskatot tajās ne tikai buržuāzisko nacionālismu, bet arī Bērsone pieminēto vilšanos.

Nozīmīgs pētījums ir 1979. gadā izdotais Ingrīdas Kiršentāles „Latviešu romāns. Žanra tapšana un attīstība līdz 1940. gadam”. Autores noteiktais laika rāmis ietver arī buržuāziskās demokrātijas periodu, līdz ar to atgādinot par daudziem aizmirstībai lemtiem

---

¹¹⁴ Valeinis, Vitolds. *Latviešu lirika XX gadsimta sākumā*. Rīga: Zinātne, 1973. 9. lpp.

¹¹⁵ Turpat. 39. lpp.

¹¹⁶ Turpat. 252. lpp.

romāniem. Starp tiem arī Jāņa Akuratera romāns „Ugunīgi ziedi”. Par Akuratera daiļradi pēc 1. Kiršentāle raksta: „*Ar savu rakstnieka talantu kalpodams buržuāzijai un nacionālismam, Akuraters tomēr līdz galam nepieņem esošo kapitālistisko īstenību, tās prakticismu, iedzīvošanās kāri un mantrausību. Dažkārt viņš protestē pret neciešamo vienaldzību kultūras jautājumos, garīgo trulumu buržuāziskās Latvijas valdošajās aprindā, bet politiskajos uzskatos paliek uzticīgs buržuāzijai*”¹¹⁷. Te redzama Bērsona raksta „Individuālista nemiers” ietekme uz Akuratera 20. – 30. gadu literārā mantojuma izpratni. Šī laika darbu uztvere vairs nav viennozīmīga. Tomēr tajā pašā laikā vēl arvien izskan arī pilnīgi padomju ideoloģijā balstīti atzinumi, piemēram, runājot par 1. Pasaules kara atveidojumu 20. - 30. gados tapušajos romānos Kiršentāle norāda, ka rakstnieki nepareizi atspoguļo 1917. gada notikumu: „*Tikko tie nonāk pie Oktobra revolūcijas posma, grib pierādīt nepatiesību – divdesmitajos un trīsdesmitajos gados tik ļoti daudzīnāto tēzi, ka buržuāziskā Latvija nodibinājusies kā latviešu tautas brīvas gribas izpausme, - viņi ir spiesti aiziet no reālistiska, detalizēta tēlojuma un līdz ar to piedzīvo māksliniecisku neveiksmi – romāns nepakļaujas vēstures viltošanas nolūkam*”¹¹⁸.

Akuratera dzejoļi uzņemti arī Vitolda Valeiņa sastādītajā „Latviešu dzejas antoloģijā” 7 sējumos, kas iznāk 70. gados. Akuraters iekļauts 3. sējumā. Publicēti 10 viņa dzejas darbi, kas tomēr diezgan vispusīgi iezīmē viņa daiļrades attīstībai raksturīgās iezīmes – sākot ar revolucionārajiem dzejoļiem „Gaidot”, „Kā vētra...” un „Ar kaujas saucieniem uz lūpām”, beidzot ar 20. gadu dzejoļiem.

1988. gadā, jau nacionālās atmodas laikā, Janīna Kursīte pētījumā „Latviešu dzejas versifikācija 20. gs. sākumā” par Akuratera dzejai raksturīgajām metriskajām īpatnībām raksta jau pavisam brīvi. Viņa atzīst, ka Akuraters „*ir viens no drosmīgākajiem formas reformatoriem aplūkojamā perioda dzejā*”¹¹⁹.

Interesanti, ka tieši pētījumi žanroloģijā piedāvā ieskatu ārpus padomju literatūras kanona esošajās literārajās parādībās, arī Akuratera daiļradē, veicinot daudzveidīgāku viņa literārā mantojuma izpratni. Tie arī neļauj Akurateram tikt aizmirstam, pat tad, ja vērtējumi pārsvarā tomēr vēl arvien turpina vulgārsocioloģiskajā tradīcijā izveidotos priekšstatus par Akuratera daiļradi. Skaidri redzams, ka Ilgoņa Bērsona centieni veicināt daudzveidīgāku rakstnieka daiļrades izpratni ir bijuši auglīgi.

---

¹¹⁷ Kiršentāle, Ingrīda. *Latviešu romāns*. Rīga: Zinātne, 1979. 148. lpp.

¹¹⁸ Turpat. 149. lpp.

¹¹⁹ Kursīte, Janīna. *Latviešu dzejas versifikācija 20. gs. sākumā*. Rīga: Zinātne, 1988. 138. lpp.

Trimdas literatūras vēsturē tiek turpinātas latviešu klasiskās literatūrzinātnes tradīcijas. Latviešu literatūras pārskatos Akurateram ir stabila vieta. Dominē jau 20. – 30. gados latviešu literatūras zinātnē izskanējušie atzinumi, turpināta 30. gadu tradīcija. Tāpat tiek izcelts Akuratera mākslai raksturīgai nemiers, skaistuma meklējumi, nacionālie motīvi, patriotisms, ilgas, sapņi, dzīves prieks, mirkļa nozīmība, franču mākslas iespaidi. Viņš aplūkots kā dekadents, romantiķis. A. Dravnieks viņu raksturo šādi: „(..) romantiķis un ar dziļu mīlestību uz savu tautu”¹²⁰.

Nekā jauna un pārsteidzoša šajos literatūras apkopojumos nav. Tiek atkārtoti jau zināmie fakti. Jaunas interpretācijas un plašāki pētījumi par Akuratera daiļradi trimdā nav radušies.

---

¹²⁰ Dravnieks, A. *Latviešu literatūras vēsture*. ASV: Raven Printing, Inc., 1976. 306. lpp.

4. JAUNI VIRZIENI JĀŅA AKURATERA PĒTNIECĪBĀ 20. GADSIMTA BEIGĀS UN 21. GADSIMTA SĀKUMĀ

Pēc valsts neatkarības atgūšanas latviešu literatūras zinātnei atkal bija jāpievēršas latviešu literārā mantojuma pārvērtēšanai. Aktualitāti ieguva gadsimta sākuma literatūra, kas pamazām atgriezās aprītē, kad jaunus izdevumus piedzīvoja padomju gados neizdotās grāmatas, kā piemēram, Edvarta Virzas „Straumēni” vai Aleksandra Grīna „Dvēseļu putenis”. Jāņa Akuratera literārais mantojums tomēr nepiedzīvoja tādu renesansi. 90. gados un jaunās tūkstošgades sākumā tika izdoti viņa romāni „Pēteris Danga” (1997) un „Ugunīgi ziedi” (2004), iznāca arī dzejas izlases, kā arī revolūcijas atmiņu grāmata „Dienu atspīdumi” (1996), kurai ievadu rakstījis jau iepriekšējā nodaļā pieminētais Ilgonis Bērsons. Tāpat vairākus izdevumus piedzīvoja stāsti „Kalpa zēna vasara” (1996) un „Degoša sala”. Pēdējo 10 gadu laikā gan atkārtoti izdots vien stāsts „Kalpa zēna vasara” (2008 un 2013). Tomēr ārkārtīgi izjūtams ir dzejnieka kopoto rakstu trūkums, kas iespējams no jauna atklātu plašākai sabiedrībai Jāņa Akuratera atstāto literāro mantojumu. Nav izdota arī neviena stāstu un noveļu izlase. Varam diezgan droši apgalvot, ka Akuratera vārds pašlaik visvairāk pazīstams, pateicoties rakstnieka savrupmājā Torņakalnā iekārtotajam muzejam, kurā regulāri notiek dažādi pasākumi, ar mērķi popularizēt rakstnieka daiļradi.

90. gados top jauni latviešu literatūras vēstures procesa apkopojumi. Būtiskākais no tiem ir „Latviešu literatūras vēsture” 3 sējumos, kas iznāk no 1998. līdz 2001. gadam. 1999. gadā iznāk Gunta Bereļa versija par latviešu literatūru „Latviešu literatūras vēsture. No pirmajiem rakstiem līdz 1999. gadam”. Tajos atrodama informācija arī par Jāni Akurateru. Tomēr atsevišķi Akurateram veltītu plašāku pētījumu šajā laikā vēl arvien trūkst.

Jau 21. gadsimtā Akuratera daiļrade tiek aktualizēta modernisma konceptu kontekstā. Viņa daiļrade kalpojusi par pamatu Maijas Burimas pētījumam „Modernisma koncepti 20. gadsimta sākuma latviešu literatūrā”, tāpat Akuratera dzejprozei būtiska loma Kārļa Vērdiņa veidotajā latviešu dzejprozas antoloģijā „Bastarda forma”. Bronislavs Tabūns savā grāmatā runā par Akuratera daiļradi impresionisma un simbolisma ietvaros. Guntis Berelis savā literatūras vēsturē savukārt akcentē Akurateru kā latviešu „dekadences manifesta autoru”. Toties viens no vadošajiem Akuratera pētniekiem, Edgars Lāms, pēta Akuratera darbus romantisma ideju kontekstā. Būtisks Jāņa Akuratera daiļrades pētniecībā ir arī 2004. gadā iznākušais rakstniekam veltītais zinātnisko rakstu krājums „Akuraters un skrejošais laiks...”, kurā apkopoti referāti, kas nolasīti rakstnieka 125. gadu jubilejai veltītajā konferencē.

Jāatzīmē, ka lai gan rakstniekam atsevišķi veltīto pētījumu ir maz – Edgara Lāma diezgan apjomīgā monogrāfija, zinātnisko rakstu krājums – tomēr Akurateram latviešu literatūras vēsturēs, kuras literatūras attīstības procesu apraksta nevis pa virzieniem sakārtotās biogrāfijās, bet gan pievēršas laika nogriežņu kopējam aprakstam, atvēlēta nozīmīga vieta kā vienam no latviešu modernās literatūras pamatlicējiem 20. gadsimta pirmajā desmitgadē, gan arī kā savdabīgam dažādu tendenču un ideju savienotājam.

Viena no galvenajām Akuratera uztveres asīm latviešu literatūras vēsturē ir viņa saistība ar modernisma literatūras attīstību 20. gadsimta sākumā. Tā saucamās dekadences iezīmes viņa daiļradē ir viena no galvenajām pētniecības un kritikas tēmām visos laikos. Daudz mazāka uzmanība pievērsta rakstnieka literārajai darbībai 20. – 30. gados. Atjaunotās Latvijas literatūras pētnieku pastiprinātā interese par dekadences literatūru iespējams skaidrojama tieši ar ilgo tās noliegumu, kura dēļ līdz 90. gadiem par to trūka objektīvu pētījumu.

Ja Padomju gados izdotajā „Latviešu literatūras kritikā” piecos sējumos, atrodama nodaļa ar nosaukumu „Dekadenti un cīņa ar tiem”, tad 90. gados notiek acīmredzamas pārmaiņas attieksmē pret dekadences parādībām latviešu literatūrā. Pirmkārt, viens no būtiskiem uzskatiem ir – latviešu literatūrā dekadences patiesībā nav bijis. To savā „Latviešu literatūras vēsturē” izvērš Guntis Berelis. Viņš jautā:

„Vai rakstnieki un kritiķi savulaik nav krietni pārsteigušies, lepnajā dekadences vārdā dēvēdami un vārdnieciskas batālijas izcīnīdami par to, kas īstenībā bija tikai dažbrīd spilgtāka, dažbrīd vārgāka importētās produkcijas atblāzma?”¹²¹

Līdzīgi domā arī Bronislavs Tabūns: *„Latviešu dekadenci nav pamata uzskatīt par literatūras virzienu. Drīzāk tā iezīmē kādu posmu literārā modernisma izveidē – sarežģītu laiku ar vairāku virzienu koeksistenci un mijiedarbi”¹²².*

Dekadence pārklājās ar jaunromantisma un simbolisma tendencēm mākslā, saplūstot kopā un neiezīmējot skaidrus virzienus. Latviešu literatūrā dekadence nepanāk tādu apvērsumu, kādu tai izdevās radīt franču un krievu kultūrā. Guntis Berelis secina: *„Leģenda par dekadenci ir iespaidīgāka nekā pati dekadences produkcija”¹²³.*

Otrs būtisks uzskats – dekadence ir bijusi un piedāvā ļoti plašu pētījumu lauku. Pamazām veidojas jauna latviešu dekadences, kā savdabīgas parādības un modernisma

---

¹²¹ Berelis, Guntis. *Latviešu literatūras vēsture*. Rīga: Zvaigzne, 1999. 41. lpp.

¹²² Tabūns, Bronislavs. *Modernisma virzieni latviešu literatūrā*. Rīga: Zinātne, 2008. 29. lpp.

¹²³ Berelis, Guntis. *Latviešu literatūras vēsture*. 48. lpp.

literatūras iesākuma izpratne. Vera Vāvere rakstā „*„Dzelmes” grupa un tās nozīme latviešu literatūrā*” norāda: „*Par „Dzelmes” grupu, tāpat kā par visu dekadentisko virzienu, kopš tas iezīmējās latviešu literatūrā un līdz pēdējam laikam, izteikti daudzi krasi negatīvi vērtējumi*”¹²⁴. Piekrīt arī Ausma Cimdiņa: „*Nepārprotami, dekadences jēdzienam līdz pat mūsdienām latviešu rakstniecībā ir bijis negatīvs piesitiens*”¹²⁵. Padomju gados izkropļota izpratne par dekadenci latviešu literatūrā gan liekot uztvert „Dzelmē” publicēto rakstu „Mūsu mākslas motīvi” kā dekadences manifestu, „*loģiski domājošam lasītājam sagādājot problēmas dekadences kā estētiskās un mākslas kategorijas izpratnē un identificēšanā atsevišķu rakstnieku daiļradē un latviešu rakstniecībā kopumā*”¹²⁶. Tāpat izpratni par šo parādību galvenokārt diktēja Andreja Upīša, viena no dedzīgākajiem Akuratera kritiķiem, Jaņa Jansona (Brauna) un citu sociāldemokrātu, dekadentu pretinieku vērtējums.

„*Latviešu pēckara literatūrzinātnē līdz 80. gadu sākumam nebija mēģinājumu dziļāk ieskatīties dzelminieku darbībā, tās motīvos un nozīmē, jo pilnībā tika pieņemts Līgotņu Jēkaba, J. Jankava, J. Jansona-Brauna, A. Upīša iedibinātais vērtējums, ko savas pret dekadentiem vērstās brošūras virsrakstā „Fauni vai klauni” formulēja J. Jansons-Brauns. Šādā gultnē ievirzīti vērtējumi iegāja arī visās padomju varas laikā izdotajās literatūras vēsturēs*”¹²⁷, norāda V. Vāvere.

Viņa tiecas atspēkot dekadentiem veltītos pārmēģinājumus, norādot arī uz viņu pozitīvo pienesumu latviešu literatūrai. Viņa uzsver dzelminieku tuvināšanos modernisma virzieniem pasaules literatūrā. „*Ar dekadenci latviešu literatūrā ienāk impresionisms, ekspresionisms, jaunas krāsa rodas jaunromantisismam, kas te nav svešs jau kopš 19. gadsimta beigām, izveidojas jaunklasicismus, kurš gan spilgtāk izpaužas vēlāk*”¹²⁸.

Dekadences jautājums ir svarīgs, jo iezīmē neskaidrības par dažādajām literārajām parādībām latviešu literatūrā 20. gadsimta sākumā. Šī nekonkrētība liek aktualizēt Jāni Akurateru 20. gs. sākuma literatūras virzienu kontekstā, viņa mākslā meklējot un uzrādot atsevišķiem virzieniem raksturīgas tendences. Maira Valtere tiecas Akuratera mākslā ieraudzīt

---

¹²⁴ Vāvere, Vera. „Dzelmes” grupa un tās nozīme latviešu literatūrā. *Materiāli par latviešu literārajiem grupējumiem*. Rīga: Zinātne, 1993. 6. lpp.

¹²⁵ Cimdiņa, Ausma. Jānis Akuraters un ideju vēsture Latvijā. *Jānis Akuraters un skrejošais laiks*. Rīga: Pils, 2004. 15. lpp.

¹²⁶ Turpat

¹²⁷ Vāvere, Vera. „Dzelmes” grupa un tās nozīme latviešu literatūrā. *Materiāli par latviešu literārajiem grupējumiem*. 6. lpp.

¹²⁸ Turpat, 23. lpp.

simbolisma tendences, Benita Smilkčiņa to skata caur impresionisma prizmu, Edgars Lāms un Viesturs Vecgrāvis pievēršas romantisma iezīmju raksturojumam. Tas liek domāt par Akuratera mākslu, kā tipisku 20. gadsimta sākuma kultūras un vēstures procesu produktu. Broņislavs Tabūns norāda uz visu virzienu savijumu tikai Akurateram raksturīgā mākslas realitātē:

„Viens no spilgtākajiem latviešu impresionistiem – „acumirkļa” slavinātājs Jānis Akuraters vienlaikus ir jaunromantisma raksturīgā „aistētiskā sapņotāja”- kalpa zēna radītājs un reālistisks sabiedriskajā dzīvē saskatīto negāciju atklājējs vienā prozas darbu daļā. Un neauglīgi būtu minēt, kas ir svarīgāks – ziemeļu dabas skaistuma vai Kurzemes „skurbo apiņu” motīvi dzejā, impresionistiskais modernisms vai jaunromantisms ar mūžam meklētās un Neatrastās tēlu. Svarīga šī akurateriski neatkārtojamā jaunradītā realitāte kā kopums, kā vērtība”¹²⁹.

Uz to norāda arī Maija Burima savā pētījumā „Modernisma koncepti 20. gadsimta sākuma latviešu literatūrā”:

„Savstarpēji ietekmējoties un sintezējoties viena rakstnieka daiļrades ietvaros, virzienu līdzāspastāvēšana un mijiedarba rada unikālus literāros precedentus, piemēram, Jāņa Akuratera, Viktora Eglīša, Kārļa Skalbes, Antona Austriņa, Augusta Saulieša, Fallija, Haralda Eldgasta u. c. autoru daiļradē”¹³⁰.

Arī viņa uzskata, ka jēdziens „dekadence” latviešu literatūras vēsturē ir nosacīts apzīmējums 20. gs. sākuma jaunās mākslas parādības. Burima arī dekadentus dēvē par „agrīnajiem modernistiem” un rakstu „Mūsu mākslas motīvi” par „agrīnā modernisma manifestu”¹³¹. Līdz ar to viņa redz iepriekš, marksistiskajā kritikā, par mākslas pagrimumu uzskatītās parādības kā latviešu modernisma aizsākumu. Viņa analizē modernismam raksturīgo konceptu klātbūtni gadsimta pirmajās desmitgadēs tapušajos literārajos tekstos. Redzams, ka teju visi M. Burimas aplūkotie koncepti ir klātesoši Jāņa Akuratera daiļradē, līdz ar to, rakstnieku cieši sasaistot ar modernisma ģenēzi. Arī Vera Vāvere norāda: „Pēc savas ievirzes viņš pieder pie romantisma rakstniekiem, bet impresionistiskā strāva viņa darbos ir tika spēcīga, ka ļauj viņu uzskatīt par vienu no latviešu modernisma pamatlicējiem”¹³².

---

¹²⁹ Tabūns, Broņislavs. *Modernisma virzieni latviešu literatūrā*. 164. lpp.

¹³⁰ Burima, Maija. *Modernisma koncepti 20. gadsimta sākuma latviešu literatūrā*. Rīga: LU LFMI, 2011. 54. lpp.

¹³¹ Turpat. 23. lpp.

¹³² Vāvere, Vera. *Proza. Latviešu literatūras vēsture*. 1. sēj. Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. 319. lpp.

Kārlis Vērdiņš savukārt pievēršas maz pieminētam Akuratera daiļrades sākumposmam raksturīgam žanram – dzejprozai. Viņš apskata Akuratera poēmu prozā „Uz Sauleskalnu”, pirmajā dzejas krājumā „Zvaigžņu nakts” iekļautos dzejprozas darbus „Zvaigzne” un „Pret kalnu”, kā arī 1906. gadā „Dzelmē” 3 publicētos dzejprozas sacerējumus. Lai arī Akuratera dzejprozas tēlainībai piemīt tieksme uz klišejām, tomēr viņa darbība šajā literatūras žanrā Akurateru padara par novatoru dzejā.

Rakstu krājumā „Jānis Akuraters un skrejošais laiks” ievietoti 17 dažādu autoru sagatavoti referāti, kas tikuši nolasīti 2001. gada janvārī Jāņa Akuratera muzejā notikušajā konferencē „Jānis Akuraters un skrejošais laiks (rakstnieks, viņa daiļrade, personība un pozīcija laikmeta ideju cīņās, mākslas procesos un kultūrpolitikā)”, kura tika veltīta rakstnieka 125. gadu jubilejai. Muzeja vadītāja Ruta Cimdiņa norāda uz 3 galvenajiem pētniecības virzieniem šajā krājumā: ideju vēsture, literatūras virzieni un komparatīvistika. Tātad tiek piedāvāts daudzveidīgs skatījums uz Akuratera personību un darbību, kas gan pie vienotiem secinājumiem neved, toties iekļaujas jaunu kontekstu un koncepciju meklējumos.

Būtiski šeit izcelt rakstus, kas veltīti Akuratera saiknei ar Latvijas kaimiņvalstīm Lietuvu un Igauniju, viņa darbu tulkojumiem igauņu un lietuviešu valodās, šajās valstīs tapušajiem pētījumiem par Akuratera daiļradi, kā arī draudzībai un sadarbībai ar igauņu rakstnieku Frīdebentu Tuglasu, tātad iezīmējot Akuratera darbību Baltijas kultūrtelpas kopējā kontekstā. Akuratera daiļradei tiek meklētas paralēles abu valstu rakstniecībā. Silvestrs Gaižūns rakstā „Latviešu jaunromantiķa atbalsis lietuviešu literatūrā” norāda uz paralēlēm Akuratera un lietuviešu rakstnieku J. Biļūna, I. Šeiņus un A. Vaičulaiša prozā. Viņš arī atzīmē, ka Lietuvā Akuraters pazīstams tieši ar saviem stāstiem, jo lietuviski tulkots tikai viens viņa dzejolis.

Lita Silova savukārt pievēršas Jāņa Akuratera kultūras kontaktiem ar igauņu rakstnieku Frīdebentu Tuglasu rakstā „Jānis Akuraters un Frīdebents Tuglass”. Abi rakstnieki iepazinušies Helsinkos 1906. gadā, revolūcijas atplūdu laikā nokļūstot trimdā. Akuraters ir pirmais Tuglasa darbu tulkotājs latviešu valodā, viņš 1908. gadā iztulkojis Tuglasa miniatūru „Dzīvības slāpe”. Savukārt Akuraters igauņu lasītājiem pazīstams jau no 1905. gada, un atsevišķi viņa darbi iemantojuši sevišķu popularitāti¹³³. Silova raksturo abiem rakstniekiem raksturīgās daiļrades iezīmes. Interesanti, ka gan Lietuvā, gan Igaunijā Akuraters ticis aktualizēts tieši jaunromantisma literatūras kontekstā.

---

¹³³ Silova norāda, ka Akuratera dzejolis prozā „Kam mīli mani” laikā no 1908. līdz 1909. gadam tulkots 5 reizes. – Silova, Lita. Jānis Akuraters un Frīdebents Tuglass. *Jānis Akuraters un skrejošais laiks*. 160. lpp.

Abi raksti apliecina Akuratera nozīmi Baltijas literatūrā, kā arī iekļaušanos, norāda uz līdzībām Baltijas valstu literatūrā un raksturo Akuratera recepciju Igaunijas un Lietuvas literatūrā.

Ja 20. – 30. gados literatūras vēsturniekiem par pamatmateriālu Akuratera biogrāfijas izpratnē galvenokārt kalpoja rakstnieka autobiogrāfija „Dienu atspīdumi”, tad šobrīd pētniekiem ir iespēja iepazīties arī ar rakstnieka korespondenci un dienasgrāmatām, kas glabājas Rakstniecības un mūzikas muzeja krājumā, un veidot citādāku Akuratera personības uztveri. Akuratera un Marijas Dišleres, Akuratera sievas, sarakstē dziļāk ielūkojusies Anita Banga rakstā „„Sapņu mirdzums ceļu apgaismo”¹³⁴. Personības un daiļrades atklāsme Jāņa Akuratera vēstulēs Marijai Dišlerei-Akuraterai”. Tomēr viņa tiecas meklēt apstiprinājumus jau vispārzināmiem atzinumiem par rakstnieka personību un daiļradi, uzsvērdama arī Akuratera sievas netaisnīgo un brīžiem vienaldzīgo attieksmi pret vīru, tomēr nemaz neiedziļinoties viņu attiecībās, kuras ir abpusēji sarežģītas.

Kopumā šajā krājumā Akuraters tiek skatīts iepriekš nebijušos veidos, tiecoties gūt plašāku priekšstatu par rakstnieka nozīmi un lomu latviešu literatūrā.

---

¹³⁴ Rakstu krājumā *Jānis Akuraters un skrejošais laiks*

NOBEIGUMS

Izsekojot Jāņa Akuratera uztveri un tās pārmaiņām dažādos laika posmos, redzams, ka rakstnieka literārais devums nav vērtējams viennozīmīgi un dažādos laikos tam piešķirta atšķirīga nozīme. Redzams, ka 20. gs. notikušās politiskās pārmaiņas Latvijā vienmēr atstājušas spēcīgu ietekmi uz J. Akuratera daiļrades un personības uztveri, katreiz ierādot viņam jaunu vietu latviešu literatūras procesa izvērtējumā.

Akuraters savas dzīves laikā iziet vairākus mākslinieciskās attīstības posmus, un šai attīstībai iespējams izsekot arī viņa dzīves laikā tapušajās literatūras vēstures grāmatās un kritikās. Sevišķi spraiga ir viņa dzīves pirmā puse, kad viņš aktīvi iesaistās revolūcijas norisēs, sacer revolucionārām noskaņām pilnus dzejoļus, lai ļoti ātri pievērstos individuālismam un jaunās mākslas veidošanā. Kā redzams pēc šajā laikā publicētajām kritikām, viņa rakstnieka talants vēl nav nostabilizējies, viņš vēl nav sasniedzis savas meistarības virsotnes, tādēļ dzejas tēli ne vienmēr rada cerēto iespaidu. Tomēr jau šajā daiļrades sākumposmā iezīmējas motīvi, kas būtiski visai J. Akuratera daiļradei – nemiers, sāpes, ilgas, sapņi, meklējumi.

Tā kā Akuraters cieši saistīts ar tā dēvēto dekadences mākslu, tad tās uztverē un vērtējumā izdalītajos periodos sniegts plašāks ieskats. Kā redzams, dekadence ir sarežģīta parādība, kuras izpratne arī atrodas nemitīgā attīstībā. Ja gadsimta sākumā, marksistiski noskaņotie kritiķi ar dekadenci apzīmēja, viņuprāt, nevēlamas parādības literatūrā – individuālisma kultu, attālināšanos no sabiedriskiem centieniem, mistiku un erotiskus motīvus – , kopumā ar to saprotot mākslas pagrimumu, līdzīgai izpratnei saglabājoties arī padomju literatūras vēsturē, tad šodien par dekadenci tiek runāts, kā par modernisma aizsākumu latviešu mākslā. Tas ir saprotami, jo laiks visu saliek savās vietās. Tā arī Akuraters, kura literārie centieni tika asi kritizēti gadsimta sākumā un padomju gados, tagad tiek dēvēts par dzejas formas novatoru, kā par vienu no modernisma aizsācējiem.

Jau gadsimta sākuma vērtējumos vērojamas zināmas pretrunas – vieni kritiķi tiecas novērtēt Akuratera dzejnieka talantu, kamēr citi to apšaubā. Pēc 1. Pasaules kara un Latvijas Republikas dibināšanas, kurā aktīvi līdzdarbojies arī Akuraters, rakstnieka daiļradē būtiskāku vietu ieņem dzimtenes motīvi. To klātbūtne Akuratera daiļradē tiek sevišķi izcelta. Akuraters tiek dēvēts par tipisku romantiķi, viņa darbos tiek pamanītas arī impresionisma iezīmes, kas galvenokārt izpaužas mirkļa skaistuma slavinājumā.

Padomju gados, latviešu literatūras mantojumam tiekot pārvērtētam vulgārsocioloģisko ideju kontekstā, izveidojas frāžains rakstnieka daiļrades vērtējums, kas

viņa mākslā tiecas saskatīt galvenokārt reakcionārismu un buržuāzisku nacionālismu. Pret šādu vienpusēju skatījumu uz Akuratera daiļradi un latviešu literatūras mantojumu vispār jau 60. gados iestājas Ilgonis Bērsons, kura raksts „Individuālista nemiers” tiecas pēc vispusīgākas Akuratera 20. – 30. gados tapušo darbu izpratnes, kas noliedz šķirisko piederību, partejiskumu kā galveno principu rakstnieka daiļrades izvērtējumā.

Trimdas literatūras vēsture pētījumos tiek atkārtoti 20. – 30. gados formulētie uzskati par Akuratera daiļradi, jauns skatījums uz to netiek piedāvāts.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas J. Akuratera daiļrade tiek uzlūkot saistībā ar modernisma ģenēzes problemātiku latviešu literatūrā, kā arī raksturīgiem modernisma konceptiem. Viņa daiļradē tiek meklētas arī 20. gadsimta sākumā Eiropā dominējošo literāro virzienu iezīmes, mēģinot izprast šo virzienu nozīmi un vietu latviešu literatūrā 20. gadsimta sākumā. Rakstnieks tiek uzlūkots kā tipisks gadsimta sākumam raksturīgo literāro tendenču iemiesotājs.

Visvairāk latviešu literatūras vēsturē tiek runāts par Akuratera garajiem stāstiem „Kalpa zēna vasara” un „Degoša sala”, pirmajiem dzejas krājumiem. 20. – 30. gados bieži aprakstīts arī romāns „Pēteris Danga”. Biežāk citētie darbi ir revolucionārie dzejoļi „Ar kaujas saucieniem uz lūpām”, „Gaidot” (jeb „Pagraba dzīvoklī drūmā”), dzejprozas darbs „Zvaigzne” no Akuratera pirmā krājuma, arī dzejolis „Dzīves prieks” („*Kas reizi vien, kas reizi vien/ Ir noliecies pie dailes akas*”). Vairāk ievērtības izpelnījis arī stāsts „Pilsonis Zandarts” („Dzīves vārtos”, 1933). Daudz mazāk uzmanības pievērsts Akuratera lūgām.

Izsekojot pārmaiņām Jāņa Akuratera daiļrades un personības uztverē, iespējams ieraudzīt arī vairākas paradigmu maiņas latviešu literatūrās vēsturu vēsturē 20. gadsimtā, fiksēt pagrieziena punktus latviešu literatūras vēstures izpētē, kā arī šīs izpētes procesa attīstībā.

Iezīmējot Jāņa Akuratera percepcijas modeli latviešu literatūras vēsturē, varam to iedalīt divās daļās – rakstnieka percepcija viņa dzīves laikā, kad viņš aktīvi iesaistās tās veidošanā, un rakstnieka percepcija pēc viņa nāves. Redzams, ka abas daļas iedalāmas sīkāk. Rakstnieka dzīves laikā viņa daiļrades pirmajos gados viņa darbi piedzīvo pirmās publikācijas, pamazām izpelnās kritiķu ievērtību, kā arī lasītāju atzinību. Šeit izceļas viņa revolucionārās masu dziesmas, kas kļūst ļoti populāras. Otrs posms Akuratera percepcijā šajā laikā saistīts ar viņa pirmo dzejas krājumu iznākšanu, līdz ar to arī ar pirmajām kritikām un iekļaušanu literatūras procesa izvērtējumos, kā arī ciešo saistību ar jaunas mākslas meklējumiem latviešu literatūrā jeb, tā saucamo dekadenci. Trešajā posmā Akuratera percepcijas posmā, kas saistāms ar 1. Pasaules kara notikumiem, Latvijas valsts dibināšanu

1918. gadā un dzīvi jaundibinātajā valstī, rakstnieks pats piedāvā sava paveiktā darba izvērtējumu autobiogrāfijā „Dienu atspīdumi”, kas kļūst par būtisku materiālu viņa percepcijā latviešu literatūras vēsturē, savu nozīmi nezaudē padomju gados un arī pašlaik ir nozīmīgs.

Pēc rakstnieka nāves 30. gados nostiprinājusies viņa percepcijas tradīcija tiek pārmantota trimdas latviešu literatūras vēsturēs. Nostiprinoties padomju varai Latvijā Akuratera percepcija tiek veidota, balstoties J. Niedres, A. Griguļa un A. Upīša veidotajos vulgārsocioloģiskajos priekšstatos par literatūru, saskaņā ar kuriem Akuraters tiek vērtēts galvenokārt pēc viņa šķiriskās piederības. Par jaunu Akuratera literārā mantojuma pārvērtēšanu iestājas Ilgonis Bērsons, sākot ar 60. gadiem, un par būtisku pagrieziena punktu Akuratera percepcijā padomju literatūras vēsturē kļūst Bērsona 1976. gadā publicētais raksts „Individuālista nemiers”. Ar to sākas Akuratera 20. - 30. gados tapušo literāro darbu pārvērtēšana, atkāpjoties no šķiriskuma principiem. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas Akuratera percepcijā iezīmējas uzsvars uz rakstnieka saistību ar agrīno modernismu latviešu literatūrā. Viņa daiļrade tiek aktualizēta latviešu literatūras virzienu problemātikas kontekstā. Tiek meklēti jauni pētniecības un līdz ar to percepcijas ceļi.

TĒZES

1. Savas dzīves laikā Akuraters pats aktīvi piedalās savas percepcijas veidošanā ar autobiogrāfiju „Dienu atspīdumi”.
2. Rakstnieka daiļrades un personības percepcijas pamats veidojies viņa dzīves laikā izdotajās literatūras vēsturēs un kritikās.
3. Akuratera saistība ar, tā saucamajām dekadences parādībām 20. gadsimta sākuma literatūrā ir nozīmīga viņa daiļrades un personības percepcijas daļa.
4. Jāņa Akuratera percepcija cieši saistīta ar 20. gs. vēsturisko paradigmu maiņām.
5. 20. gs sākumā tapušajās literatūras vēsturēs par Akurateru dominē sociāldemokrātiski noskaņoto rakstnieku viedoklis, kuru pārstāv Andrejs Upīts un Janis Jansons (Brauns).
6. Padomju literatūrzinātnei raksturīga vienkāršota, vulgārsocioloģiskās idejās balstīta Jāņa Akuratera daiļrades izpratne, uzsvērti raksturojot to kā reakcionāru un buržuāziski nacionālu.
7. Ilgonis Bērsons 1976. gadā publicētajā rakstā „Individuālista nemiers” izaicina padomju literatūras vēsturē dominējošo viennozīmīgo Akuratera, kā buržuāziski nacionāla rakstnieka un marksisma ideju pretinieka, percepciju un iezīmē pagrieziena punktu turpmākajā Akuratera daiļrades izvērtējumā.
8. Padomju literatūras mantojumā neuzņemtos Akuratera darbus aktualizē pētījumi žanroloģijā 70. gados.
9. 21. gadsimta literatūras pētniecībai raksturīga sarežģīta jēdziena „dekadence” izpratne, to saistot ar agrīno modernismu latviešu literatūrā. Šajā izpratnē uzsvērtā Jāņa Akuratera, kā novatora un modernisma pamatlicēja loma latviešu literatūrā.
10. Jāņa Akuratera daiļrades un personības uztveres tendenču raksturojums latviešu literatūras vēsturē ļauj ielūkoties vispārējās literatūras procesa izvērtējuma tendencēs.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. **Br-s. Ziemeļos.** *Jaunā Dienas Lapa*. 1906, Nr.16. - 19.
2. **Šv. (Arveds Švābe).** J. Akuratera „Sirds varā”. *Vārds I*. 1912. 267. - 268. lpp.
3. **Akuraters Jānis.** Dienu atspīdumi. *Atziņas II*. sast. Kārlis Egle. Rīga: Latvju kultūra, 1924. 167. - 195. lpp.
4. **Akuraters, Jānis.** *Kopoti raksti 12 sēj.* Rīga: J. Rozes apg., 1925. – 1.–12. sēj.
5. **Berelis, Guntis.** *Latviešu literatūras vēsture. No pirmajiem rakstiem līdz 1999. gadam.* Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
6. **Bērsons, Ilgonis.** Ielūkosimies dziļāk pagātnes literāro vērtību pūrā. *Karogs*, 1967, Nr.10. 127. -135. lpp.
7. **Bērsons, Ilgonis.** Individuālista nemiers. Ieskats J. Akuratera jaunradē 20. – 30.gados. *Karogs*, 1976, Nr.1, 145. – 153.lpp.
8. **Burima, Maija.** *Modernisma koncepti 20. gs sākuma latviešu literatūrā.* Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2011.
9. **Čevere, Gerda.** *Tendences Raiņa personības un daiļrades izpētē.* Maģistra darbs. Rīga: Latvijas Kultūras akadēmija, 2013.
10. **Damburs, Edgars.** Latviešu padomju dzeja. *Karogs*. 1945, Nr. 7. – 8. 730. – 742. lpp
11. **Dulbe, A.** Ziemeļos. *Rīgas avīze*. 1906, 28. oktobris. 1. lpp.
12. **Īgltons, Terijs.** *Marksisms un literatūras kritika.* Rīga: ¼ Satori, 2008.
13. **Jānis Akuraters un skrejošais laiks: rakstu krājums.** Sast. Ruta Cimdiņa, Maira Valtere. Rīga: Pils, 2004.
14. **Johansons, Andrejs.** *Latviešu literatūra: no viduslaikiem līdz 1940. gadam.* Stokholma: Trīs Zvaigznes, 1953.
15. **Kiršentāle, Ingrīda.** *Latviešu romāns. Žanra tapšana un attīstība līdz 1940. gadam.* Rīga: Zinātne, 1979.
16. **Kursīte, Janīna.** *Latviešu dzejas versifikācija 20. gs. sākumā.* Rīga: Zinātne, 1988.
17. *Latviešu dzejas antoloģija 7 sēj.* Sast. V. Valienis. Rīga, Liesma, 1973. – 3. sēj.
18. *Latviešu literatūras kritika: rakstu kopojums. 5 sēj.* Sast. A. Grigulis, V. Austrums, A. Ambainis. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1956 – 1964.
19. *Latviešu literatūras vēsture 3 sēj.* Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. – 1.- 3. sēj.
20. *Latviešu literatūras vēsture 6 sēj.* Latvijas PSR Zinātņu Akadēmija Valodas un Literatūras Institūts. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1956 - 1963. - 4. sēj.

21. *Latviešu literatūras vēsture 6 sēj.* Ludis Bērziņš, Kārlis Egle, Kārlis Kārklīņš, Zenta Mauriņa. Rīga: Literatūra, 1935 – 1937.
22. **Lāms, Edgars.** *Jāņa Akuratera proza.* Liepāja: LPA, 1998.
23. **Lāms, Edgars.** *Mūžīgais romantisms. Jāņa Akuratera dzīves un daiļrades lappuses.* Rīga: Zinātne, 2003.
24. **Līgotņu Jēkabs.** *Latviešu literatūra (Materiāli latviešu rakstniecības vēsturei).* Rīga, 1906.
25. **Līgotņu Jēkabs.** *Latviešu literatūras vēsture.* Rīga: D. Zeltiņa apgādība, 1908.
26. **Līgotņu Jēkabs.** *Latviešu literatūras vēsture. Vidusskolas IV. klases kurss.* Valmiera-Cēsis: K. Dūnis, 1932.
27. **Līgotņu Jēkabs.** *Latviešu literatūras vēsture. Vidusskolas kurss. Otrā daļa: No 19. g.s. deviņdesmito gadu vidus līdz mūsu dienām.* Valmiera-Cēsis: K. Dūnis, 1926.
28. **Līgotņu Jēkabs.** *Mazā latviešu literatūras vēsture.* Rīga: D. Zeltiņš, 1911.
29. **Līgotņu Jēkabs.** *Mazā latviešu literatūras vēsture.* Valmiera: K. Dūnis, 1921.
30. **Līgotņu Jēkabs.** *Mazā latviešu literatūras vēsture.* Valmiera-Cēsis: K. Dūnis, 1930.
31. **Mauriņa, Zenta.** Romantiskie un impresionistiskie momenti Akuratera stāstu krājumā „Sapņotāji”. *Daugava.* 1928. Nr. 3. 374. – 376. lpp.
32. **Mauriņa, Zenta.** *Uzdrīkstēties ir skaisti. Kādas dzīves stāsts.* Toronto: Astras apgāds, 1958.
33. **Mauriņa, Zenta.** *Saules meklētāji.* Rīga: Literatūra, 1938.
34. *Mūsdienu literatūras teorijas.* Sast. Ieva Kalniņa, Kārlis Vērdiņš. Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2013
35. **Niedre, Jānis.** Piezīmes par latviešu literatūras vēsturi. *Karogs.* 1941, Nr. 5. 693. lpp.
36. **Roze, Jēkabs.** Zvaigžņu nakts. *Vērotājs.* Nr. 1905. 1120.-1122. lpp.
37. **Rozītis, Pāvils.** Sāpju nemiers. *Kultūras slāpes.* Rīga: Latvju kultūra, 1924. 51 - 81. lpp.
38. **Rudzītis, Ed.** Bez svētnīcas. *Rīgas Avīze.* 1908, 25. aprīlis. 1. lpp.
39. **Tabūns, Bronislavs.** *Latviešu literatūrvēstures.* Rīga: LU, 1993.
40. **Tabūns, Bronislavs.** *Modernisma virzieni latviešu literatūrā.* Rīga: Zinātne, 2008.
41. **Upīts, Andrejs.** *Latviešu jaunākās rakstniecības vēsture (1885 – 1910).* Rīga: A Golts, 1911.
42. **Upīts, Andrejs.** *Latviešu jaunākās rakstniecības vēsture (1885 – 1920). 2 sēj.* Rīga: D. Zeltiņa un A. Golta apgāds, 1921. 1.– 2. sēj.

43. **Upīts, Andrejs.** *Latviešu literatūra I. 1885 – 1905.* Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1951.
44. **Vērdiņš, Kārlis.** *Bastarda forma: latviešu dzejprozas vēsture, latviešu dzejprozas antoloģija.* Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2011.

Nepublicēti materiāli

45. RMM (Rakstniecības un mūzikas muzejs). *Jāņa Akuratera vēstule Marijai Dišlerei (Akuraterai) 1906. gada 19. martā.* J.Ak. K 1/4, 369742.
46. RMM. *Jāņa Akuratera vēstule Marijai Dišlerei (Akuraterai) 1908. gada 22. janvārī.* J.Ak. K 2/3, 369798.
47. RMM. *Jāņa Akuratera vēstule Marijai Akuraterai 1913. gada 29. oktobrī.* J.Ak. K 3/4, 369876.
48. RMM. *Jāņa Akuratera vēstule Marijai Akuraterai 1913. gada 21. novembrī.* J.Ak. K 3/4, 369876.
49. RMM. *Jāņa Akuratera vēstule Marijai Akuraterai 1916. gada 16. novembrī.* J.Ak. K 3/38, 369910.
50. LTV raidījums „*Melu laboratorija*” 2013. gada 10. novembrī. Pieejams: <http://www.ltv.lv/lv/raksts/10.11.2013-melu-laboratorija.id20254/> [skatīts 26. maijā, 2013]

SUMMARY

Janis Akuraters (1876- 1937) was a notable Latvian writer and public figure, who participated in crucial events of Latvian, such as the Revolution in 1905, the First World War and the formation of the Republic of Latvia in 1918. He has left a rich and diverse literary heritage – poetry, short stories, novels and plays, as well as translations of significant literary works by Oscar Wilde, Heinrich Ibsen, Charles Baudelaire and others.

The research “Perception of the Personality and Works of Janis Akuraters in the History of Latvian Literature and Latvian Literary Criticism” focuses on how the writer’s personality and his literary works have been perceived and described in different studies about the history of Latvian literature and in critical articles. The author describes different tendencies in the context of great political changes in Latvia during the 20th century. Three main tendencies of perceiving Akuraters have been acknowledged. This research helps to understand the development and main ideas of studies about Akuraters, while also giving an insight into the history of Latvian literature history and the main ideas that are present and dominant in studying the Latvian literary heritage in different periods of time.